

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
האזינו – שבת שובה
תשרי ה'תשע"ח ב'שכ"ט
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור

התבוננות בחשיבות עשרת ימי תשובה. הסבר נפלא מדוע נקטו חז"ל 'עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים', למרות שישנם רק שבעה ימים בין ראש השנה ליום הכיפורים.

דברי מהרי"ץ בספרו עין חיים על הפסוק 'תשב אנוש עד דכא', ושהתשובה מועילה גם לעברות החמורות ביותר. רמז במלה 'דכא', בשלושת המקומות שנזכרה.

טעם אמירת מזמור "תמניא אפי" (פרק קי"ט בתהלים) במוצאי שבת. מדוע ישנם שמונה פסוקים לכל אות, ומדוע בשמונה מקומות המלה 'עֲדוּתִיךָ' בוא"ו הנשמעת בקריאה.

עניין אמירת פיוט 'יראים שלחוני' ברעד ובבכיה בערב יום הכיפורים קודם אמירת 'כל נדרי', ומדוע אומרים אותו דוקא בפני ספר תורה.

דברי כיבושין והתעוררות לאדם שיעשה תשובה על חטאיו בימים אלו.

הכרעת מרן שליט"א לגבי אתרוגים תימניים אשר בשנה זו גדלו עם פיטם, וחובת הזהירות בקניית אתרוג תימני השנה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 542

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 418

השיעור מוקדש

להצלחת ידידנו הרב אביחי שרעבי הי"ו, והרה"ג איתמר חיים הכהן שליט"א.

עורכי הקובץ הנפלא והמיוחד "דברי חפץ ט".

השיעור מוקדש להצלחת ידינו היקרים והנפלאים הרב אביחי שרעבי הי"ו והרה"ג איתמר חיים הכהן שליט"א, עורכי הקובץ הנפלא והמיוחד 'דברי חפץ' ט'. ברוך השם שיצא לאור הקובץ התשיעי מהקבצים הנזכרים. המב"ה ימלא כל משאלות ליבם לטובה, ויזכו בעז"ה כהנה וכהנה להגדיל תורה ולהאדירה, להוציא לאור עוד ועוד מאמרים, להכניס לזקקם, לבררם ולבארם, ולהדפיס אותם לזיכוי הרבים, כיאות וכראוי לשלחנם של-מלכים, הם התלמידי חכמים. שהכל יצא לאור על הצד היותר טוב, בבחינת 'צרופה ככסף מזוקק שבעתיים'. ויה"ר שייכתבו בספר מחילה וסליחה וכפרה, אבי"ר.

התבוננות בחשיבות עשרת ימי תשובה. הסבר נפלא מדוע נקטו חז"ל 'עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים', למרות שישנם רק שבעה ימים בין ראש השנה ליום הכיפורים.

אנו ביום רביעי מעשרת ימי תשובה, באות ד' מהפיוט 'ברוך אדיר במרומים' נאמר, ברוך דר במעלות. גדודיו סביבו חיילות. מבורך במקהלות. לא נאוו תהילות ברוך הוא. משמעות האמור היא שהקב"ה דר בגבהי השמים וכו', הוא 'מבורך במקהלות', הן המלאכים והן בני אדם יושבי הארץ. וכל השבחים והתהילות מתאימים וראויים לו.

אנו בימים שהקב"ה משגיח עלינו באופן מיוחד. למרות שהקב"ה משפיע בעולם חסד, אבל יש גם משפט. לא שייך בלי זה. ולכן בתפילה אנו מזכירים 'המלך הקדוש', 'המלך המשפט'.

מספרים על כמה תלמידי חכמים וצדיקים חשובים מהשנים האחרונות שנתקפו לפתע פתאום באיזו מחלה קשה, ובתוך זמן קצר הסתלקו לעולמם רח"ל. כשהם ראו שהמצב אנוש, הם אמרו לסובביהם, "לו ידענו בחודש אלול שעבר. בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, שזה מה שיהיה, היינו קורעים שערי שמים בתפילות, ומסתמא התפילה היתה מתקבלת, כי כששערי השמים פתוחים זהו הזמן המתאים לבקש את הבקשות האלו. אבל

לא ידענו אז... לא עלה בדעתנו אז שגזרו עלינו מיתה".

כך מספרים. כך נדפס, וביתר הרחבה. וצריך להבין מה רצו לומר בזה? וכי הם רק באו לומר לסובביהם כמה שהם מצטערים ומיואשים?

ברור שלא. אלא הם רצו ללמד את שומעי לקחם, אשר ברוך ה' הם לא במצב הזה, שינצלו היטב את הימים הנוראים הקרובים שיבואו עליהם לטובה. כי לצערם, הם, לא "חלמו" אפילו לקבל את המחלה הנוראה הזו בפתאומיות באמצע השנה. אבל תלמידיהם הנמצאים במצב טוב, ברוך ה' בריאים ושלמים, והם יכולים להתפלל ולבקש מה' בהחלט שינצלו את זמן הימים הנוראים, כי אף אחד לא יודע מה יבוא עליו באופן פתאומי, איזה דבר לא צפוי כלל... הם רצו להדריך את השומעים לעורר אותם מתרדמתם, שלא לחזור על הטעות שלהם. שיתבוננו בדבר, כי אם לא רואים ולא חשים את זה, לא לומדים את הלקח.

ישנה שאלה מעניינת ששאלו את הרדב"ז [שו"ת רדב"ז מכת"י, חלק ח סימן ס"ט] בזה"ל, שאלת ממני, היכי אמרינן עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, והלא אין ביניהם כי אם שבעת ימים?

רבינו דוד בן זמרא זצוק"ל ניצב בשורה אחת עם הרבה מגדולי ישראל, היה גר במצרים ואח"כ עלה לצפת שבארץ ישראל. מרן הבית יוסף היה מקדימו לפניו בחתימה על פסקי דין, לפי שהיה זקן ממנו. הוא השיב לשואליו אלפי תשובות, וכל הפוסקים מביאים מדבריו בחרדת קודש.

הרדב"ז נשאל שאלה, על סגנון לשון חז"ל שבגמרא [ראש השנה יח.], 'ד'רשו יי ב'המצאו' [ישעיהו נה ו], אמר רבה בר אבוא אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים.

אך כשאני רואה זאת אני ממש נבהל. תשובה זו כל כך פשוטה אצלו עד שהוא סובר שאפילו אין מקום לשאלה. לעומת זאת אני יודע, כולנו יודעים, כי אף ש'ראש השנה' ממש הוא הרגע הראשון בו מתחילה השנה ולא זולת, אבל למעשה אנו קוראים לשני הימים הראשונים בשם 'ראש השנה'. וכי ההמשך מהרגע הראשון עד סוף היום השני לא נחשב ראש השנה? הרי אף אחד לא קורא 'ראש השנה' לרגע הראשון בלבד, קוראים 'ראש השנה' לשני הימים? וכך זה מוזכר בש"ס ובפוסקים וכו' בכל מקום.

גם מה שהוא מסביר לגבי יום הכיפורים שהמכוון הוא לנקודה האחרונה, תמוה, כי לא מוזכר בגמרא 'שעת הכיפורים' אלא 'יום הכיפורים'? וכי שאלה זו אפילו לא צריכה להישאל? ממש נרתעתי לאחר, הרי דברי הרדב"ז הם גבוהים מאד בבחינת 'אריה שאג מי לא יירא' ואילו לא זכיתי להבינם כלל.

אנחנו לא שואלים את השאלה הזאת, שהרי יש רק שבעה ימים בין ראש השנה לכיפורים. כל מי שלומד את הגמרא הזאת (או בכל ספר שזה מועתק מהגמרא), מן הסתם מתרץ לעצמו תוך כדי דיבור, שברור כי הכוונה אינה כך. והלשון 'בין' לאו דוקא, או אפילו לא שם לב למלה הזאת. אבל כנראה זה לא נכון. חז"ל כל דבריהם שקולים בפלס, כל מלה היא מרגלית. והתשובה דלעיל שכתב אותה הרדב"ז, לפי עניות דעתי היא לא "פשט", ולא דרש ולא רמז. זה חריף. חריפות. ולפום חורפיה דמר, פשוט לו שהדבר הוא כך.

בנוסף לזה יש כאן קושיא חזקה יותר. הרי לא פשוט בכלל שיום הכיפורים מכפר בשעת הנעילה בלבד, כי הראשונים נחלקו בזה במסכת שבועות. התוס' [שם יג: ד"ה דעבד] סוברים ששעת הנעילה בלבד מכפרת, אבל ישנם ראשונים הסוברים כי כל שעה מיום הכיפורים מכפרת. הנפ"מ ממחלוקת זו היא

וזה לא רק שם. גם בפסיקתא מצוי הלשון כך, 'עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים'. וכן בעוד מדרשים ובגאונים, ראשונים ואחרונים, בעיקבות חז"ל.

גם הרמב"ם [בפ"ג מתשובה הל"ד] כתב שהם עשרה ימים בזה"ל, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שייאור היום.

אבל זה בסדר. אך לעיל מינה [בפרק ב' הלכה ו] נקט כלשון הגמ' דלעיל, שכן כתב, אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים "שבין" ראש השנה ליום הכיפורים היא יפה ביותר ומיד היא מתקבלת. ותמוה, שהרי בין ראש השנה ליום הכיפורים אין עשרה ימים אלא שבעה כמובן. ואף שכולם מבינים את הכוונה שבזה, קשה מדוע נקטו חז"ל לשון זה? [ויש ספרים שכותבים על ימים אלה 'בין כסה לעשור', ולפי זה לא קשיא מידי כי לא מוזכר סך הימים].

תירץ על כך הרדב"ז בזה"ל, תשובה: דבר זה לא היה כדאי לישאל עליו. שהרי בהכנסת תחילת הלילה הוא ראש השנה, שהרי כל התחלת הדבר נקרא 'ראשו', ואלו יום הכיפורים אינו מכפר אלא עד סוף היום בשעת הנעילה, ונמצא שיש בין שתי הנקודות י' ימים. הרדב"ז מתרץ שהתשובה לכך פשוטה מאד, עד שלפי דעתו שאלה זו לא היתה ראויה אפילו להישאל. הרי 'ראש השנה' משמעותו הרגע הראשון של השנה וזהו תחילת השנה ממש. גם על יום הכיפורים אומר הרדב"ז שהוא מכפר בסוף היום, דהיינו בשעת הנעילה בו אנו אומרים 'חתמנו לחיים'. הרי מהרגע הראשון ועד הרגע האחרון עשרה ימים בדיוק. כך התשובה לפי דבריו.

במי שמת רח"ל באמצע יום הכיפורים, האם נתכפר לו וממילא זה סימן יפה לו, או שלא נתכפר לו, וממילא זה סימן רע לו?

יסוד השאלה מהגמרא בכתובות [קג:], שם מובא, מת בערב יום הכיפורים, סימן רע לו. במוצאי יום הכיפורים, סימן יפה לו. וביאור המאמר הוא כי בערב יום הכיפורים, עוד לא נמחלו לנפטר עוונותיו, אך אם נפטר במוצאי יום הכיפורים, הוא עלה לשמים זך ונקי אחר כפרת עוונותיו. ולא מוזכר כיצד עניינו של מי שמת ביום הכיפורים עצמו.

אומר על זה הגר"א וסרמן בספרו קובץ עניינים עמ"ס חולין, כי נראה ששאלה זו תלויה במחלוקת הראשונים דלעיל. אם יום הכיפורים מכפר בכל שעה, אזי סימן יפה אפילו למי שמת ביום הכיפורים עצמו, ומיתתו גם היא כפרה על עוונותיו, ואומרים כי מסתמא אם היה בהכרה היה חוזר בתשובה. אבל אם יום הכיפורים מכפר רק בסופו, הרי הוא נדון כמת בערב יום הכיפורים ממש.

ממילא תמוה מדוע פשוט כ"כ לרדב"ז שיום הכיפורים הוא הנקודה האחרונה? וצריך עיון. ונבדוק יש לומר שהוא סובר כפי דעת התוס', וכנראה שהיו לו ראיות לשיטה זו, ולפי האמת זה לא ברור כ"כ. עכ"פ נמצא כי לשיטת החולקים, נשארה השאלה במקומה.

הרדב"ז מתרץ תירוץ נוסף לשאלתו בזה"ל, גם כי הלשון צודק אפילו כפי משמעותו, עשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים ומה שביניהם, כלומר בהצטרפות הכל. ומעניינו הוא מוכרח, דאמרינן [ר"ה י"ח ע"א] כתוב אחד אומר [דברים ד ז], 'פִּי אֱלֹהֵינוּ כָּכָל קִרְאָנוּ אֱלֹהֵינוּ, וכתוב אחד אומר [ישעיהו נה ו], 'דִּדְשׁוּ יְיָ בַּהֲמִצָּאוֹ? וכו'.

הגמרא בראש השנה שואלת, הרי אנו משבחים את הקב"ה שבכל קראינו אליו הוא עונה,

ומשמע שאין הדבר מוגבל באיזה מן הימים, אלא כך הוא בכל עת. מאידך יש פסוק בישעיה, 'דרשו ה' בהמצאו', ממנו משמע שישנם ימים מיוחדים בהם נמצא הקב"ה, ובהם דוקא ראוי לקרוא אליו?

מתרצת על כך הגמרא, התם ביחיד. והיינו שהאמור 'בכל קראינו אליו' נאמר בציבור דוקא, וכמו שכתוב ופרק לו הו, הֵן אֵל פִּבְיָר וְלֹא יִמָּאָס. אבל יחיד אינו נענה בכל זמן אלא דוקא בזמנים מיוחדים, שהם עשרת ימי תשובה כמבואר בהמשך – ויחיד אימת? אמר רב נחמן [אמר רבה] בר אבבה, אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים.

לכאורה יש כאן דקדוק בדרך אגב. בשאלה הוא גורס, 'בין ראש השנה ליום הכיפורים' בלמ"ד, ואילו בתשובה הוא גורס בוא"ו, 'יום הכיפורים'. אבל איני חושב שיש לדקדוק זה משמעות לגבי שאלתנו. הרדב"ז לא עשה מזה עניין. מובן שאין הבדל.

ובימים שבינתיים, הוא מצוי ליחיד. ובראש השנה ויום הכיפורים אינו מצוי? מקשה הרדב"ז, וכי תעלה על דעתך צד לומר שבשבעת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים בלבד הקב"ה מצוי [החל מצום גדליה ועד ערב יום הכיפורים], ואלו בראש השנה וביום הכיפורים הוא אינו מצוי? הרי זה ודאי לא יעלה על הדעת, כי קל וחומר שבימים האלו הוא מצוי. לא תיתכן כזאת אפשרות.

אלא ודאי בכולם אמר, שבין כולם הם עשרה. וקושטא נמי הוא דאיכא עשרה וכדכתבנא. והנראה לעניות דעתי כתבתי. אלו הם דברי הרדב"ז. ונראה לענ"ד בס"ד בתשובתו הזאת עמקות. ואף שהרדב"ז אומר זאת בשורה אחת, צריך להרחיב היריעה על כך.

הרדב"ז מגדיר את עשרת ימי תשובה ואומר שהם 'עשרה ימים שבין ראש השנה ויום

"חצי שדה אני מוכר לך", או שאמר לו "חציה בדרום", לעולם הוא נוטל חצי השדה במדה ולא בשומא ובעלוי כמו שסברו רבים. ואין פי' משמנין ביניהם' מלשון שומא, אלא מלשון שומן. זהו הנוגע לסוגיא שם בפרט, וכעת נביא את הנוגע לנו, לביאור העניין עשרת הימים 'שבין' ראש השנה ליום הכיפורים.

רבינו זרחיה הלוי מביא לפנינו ברוב בקיאותו וחכמתו פסוקים ומאמרי חז"ל מכמה מקומות, שלפעמים מלת 'בין' משמעותה לדבר המשותף בין שניים, ולפעמים משמעותה לדבר המחלק בין שניים. וזה לשונו, אבל יש בפירוש 'ביניהם' שני פנים מעיקר לשון הקודש. מלת 'ביניהם' מתפרשת לב' פירושים. יש' בין, משתף ומערב, כמו כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם.

הגמרא היא בבבא בתרא כ"ב ע"ב, ובעל המאור לא ראה צורך להביא את ההמשך, בהמשך שם כתוב שלא להושיב ביניהם – לא חייט ולא בורסקי ולא מלמד תינוקות, ללמדנו שבין בני המבוי יש אפשרות לכפות אחד את השני שלא לפתוח 'מתפרה'. דבר כזה לא היה מסוכס מראש, והוא מביא רעש והרבה אנשים, ואין זכות לעשות זאת בלי רשות בני המבוי. וכן 'בורסקי', שיהיה על ידו ריח רע לשכנים. וכן מלמד תינוקות, מפני שלא נוח לבני המבוי שיסתובבו הילדים ביניהם, כי הם עלולים להפריע ולהרעיש, וממילא יש בכוחם לכפות את בעלי המבוי שלא להביא עניינים כאלו ודומיהם בלי הסכמה מהם.

וביאר בעל המאור את משמעות המלה המובאת שם – 'ביניהם', שמשמעותה היא הסכמה בין כל השכנים גם יחד. ודומה לו בכתוב [בראשית כו כח], 'תְּהִי נָא אֵלֶּה בִּינֹתַינִי'. דהיינו בין שניים. 'עַל שְׁבַעַת יְיָ אֲשֶׁר בִּינְתָם' [שמואל ב כא ז]. 'בִּינֵינוּ יִסְפֹּק' [איוב לד ז].

הכפורים ומה שביניהם'. אפשר לבאר את תשובתו זאת, בהקדים מה שכתב רבינו זרחיה הלוי ז"ל בספר בעל המאור בבבא בתרא.

המשנה בבבא בתרא [קז.] דנה באדם שאומר לחבירו, "חצי שדה אני מוכר לך", מְשַׁמְנִין ביניהן, ונוטל חצי שדהו. המדובר הוא בשדה שמורכבת משני חלקים, האחד משובח והשני פחות משובח. החלק המשובח יש לי שווי ואפילו אם הוא מועט. אבל החלק הכחוש, שוויו הוא בכמותו בלבד. ממילא כשאמר המוכר "חצי שדה" ולא פירט לאיזה חצי התכוון בדיוק, יש לדון כיצד נחלק ביניהם, האם כוונת המוכר להשאיר לעצמו את החלק המשובח ודרך משל נאמר, אם החלק המשובח הוא שליש השדה, והחלק הכחוש הוא שני שליש השדה, ומבחינת שווים הם אותו הדבר, אזי ייטול המוכר את השליש המשובח לעצמו, ולקונה ייתן את שני שליש השדה בחלק הכחוש. או שמחלקים גם בשבח ובכחש השדה, דהיינו שבחלק המשובח חולקים בשווה, וגם בחלק הכחוש הם חולקים בשווה.

בהמשך המשנה שם דנה, מה יהיה כשמגדיר במפורש ואומר, "צד דרום אני מוכר לך", יעוי"ש. וההכרעה היא כי משמנין ביניהם. ובמשמעות המלה הזו נחלקו המפרשים, יש אומרים שהיא מלשון 'שומא', דהיינו שמעריכים את השווי. ויש אומרים שהיא מלשון 'שומן', והיינו שיאמדו את החלק המשובח, ויחלקוהו בשווה בין המוכר לקונה.

יש פלפול בסוגיא שם, ואין כעת הזמן להאריך בפירושי הגמרא והראשונים במשמעות העניין, רק נאמר נקודה אחת מספר בעל המאור הנוגעת לעניינינו, בכדי לפענח את דברי הרדב"ז.

זה לשון בעל המאור שם [נא: מדפי הרי"ף], יש סברות ופירושים רבים במשנה זו וגמרא שעליה, והרי אני כותב מה שנראה לי. וראיתי להקדים עיקרי ההלכה. דע כי האומר לחבירו

המבדילים ביניהם. ובלשון 'בין' שנקטו חז"ל, הם רמזו לשתי הכוונות גם יחד.

וביאור הדבר, שחז"ל כללו לנו במילותיהם הקדושות, את ראש השנה ויום הכיפורים אשר פחות או יותר הם נחשבים כדבר שווה, רק שראש השנה הוא יום הדין, ויום הכיפורים הוא סוף וקץ למחילה וסליחה. ואת הימים שביניהם, שמחלקים ומבדילים ביניהם במציאות. ימים אלו שבינתיים אינם ימים טובים הנוהגים באיסור מלאכה כראש השנה ויום הכיפורים, ומאידך יש דברים משותפים ביניהם. אם כן צריך לומר שהשתמשו חז"ל במלה 'בין' שבעניינינו בשני המובנים גם יחד.

למעשה זהו חידוש. כמדומני אין דבר כיוצא בזה. או שמשתמשים במשמעות הראשונה, או שמשתמשים במשמעות השנייה. אבל בעשרת ימי תשובה יש דבר יוצא דופן, שנוקטים את שני המובנים גם יחד. מאידך גיסא ימים אלו באים להפריד ולחלק בין ראש השנה ויום הכיפורים, אשר נחשבים ונידונים כמעט כשווים, אבל נוסף פה גם חיבור, כי יש דמיון בין הימים האלו לראש השנה וליום הכיפורים. כך אני חושב שצריך להעמיס בדברי הרדב"ז.

אמנם צריכים עדיין להבין את העניין לאשורו. אפילו שאנו מבינים שחז"ל רמזו לנו שני דברים במלה אחת, תמוה מאידך מדוע חז"ל ראו לנכון "לסבך אותנו"... לומר לנו מלים שצריכים להתעמק בהם בכדי להבינם, לכאורה יותר פשוט היה לומר – "עשרה ימים שמראש השנה ועד יום הכיפורים". מדוע נקטו מלת 'בין' בדוקא? [וכגון שהוא לשון הפסוק [שמות יב טו], מִיָּמִים הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבָעִי וכו'". למה היו צריכים לומר את המלה 'בין'?

נראה לפי עניות דעתי לתרץ, שחז"ל רמזו בזה בחכמתם את מהות עניין הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. בראש השנה נחתמים הצדיקים לאלתר לחיים והרשעים נחתמים

ויש 'בין' מפריש וחולק, כמו 'מה בין לי ולך' [שבת קמ.]. 'תא חזי מה בין תקיפי קמאי לענוותני בתראי' [סנהדרין יא.], ופירוש המאמר הוא להורות על ההבדל בין הקדמונים לאחרונים, ומלת 'בין' המוזכרת שם היא להבדיל ביניהם. ודומה לו בכתוב, [ויקרא כ כה], וְהִבְדִּילְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה, ומשמעותו היא להבדיל בין שניים. וְהִקְיָר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם' [יחזקאל מג ח].

לפי הקדמה זו הוא מפרש את הסוגיא, שהמקשן הבין שמלת 'ביניהם' היא מלשון ניתוק, והמתרץ אמר לו שהכוונה היא למובן השני, יעו"ש.

שאלה מהקהל: במשמעות הראשונה של 'בין' שהיא לחבר בין שניים, כל המקורות שהביא בעל המאור הם לשון רבים, ואילו במשמעות השנייה שמשמעותה להפריד ולחלק בין שניים ולהתייחס לחלק שבינתיים, המקורות שהוא הביא הם בלשון יחיד, אולי זהו שורש החילוק? תשובת מרן שליט"א: אפילו שאתה צודק, לא נראה לי שיש מזה נפקא מינה ומתייחסים דוקא רק לשורש המלה. יש אמנם חילוק, אך אינו מחלק...

יוצא לפי הדברים הללו שמלת 'בין' מתפרשת לשתי משמעות הפוכות זו מזו. וזה לא פלא, כי כבר יש עוד הרבה מלים נוספות עם משמעות הפוכות, והדבר מובן בכל מקום לפי העניין.

כיוצא בזה אנו אומרים בסליחות שבלילי אשמורות, 'שית שלום בינינו', וכוונת 'בינינו' היא במובן של עלינו בעצמנו, לא במשמעות הפרדה, והיינו שיהיה שלום בין כולנו, ולא שיהיה איזה דבר חוצץ ומבדיל, כעין האמור 'ראו מה "בין" בני לבן חמי'.

גם כשאמרו חז"ל 'עשרת ימי תשובה' אפשר לפרש כך. לכן ראש השנה ויום הכיפורים נחשבים כדבר אחד, ויש את הימים שבינתיים,

ממשיך מהרי"ץ ומביא את פירוש רש"י בזה"ל, ורש"י פירש הדבר כפישוטו עד דכדוך הנפש, עד שהוא קרוב למות וכו'.

ומוסיף מהרי"ץ, 'שובו בני אדם מדרכיכם הרעים'. דכא, ראשי תיבות ד'ם כ'זפר א'שת איש. לכל עבירות מועיל תשובה. מהרי"ץ מביא רמז במלת 'דכא' כאמור, והוא אינו היחיד, כי יש גדולים נוספים שמביאים את ראשי התיבות האלו נכגון השל"ה ביומא, פרק נר מצוה אות קג. העורך.]

הם באים ללמדנו שאפילו על העבירות הכי חמורות אפשר לחזור בתשובה. דם, היינו רוצח ח"ו, ששפך דם אדם. כופר, היינו כפירה כגון שעבד עבודה זרה, וכיו"ב שאר ענייני כפירה. אשת איש, וכל ענייני עריות. לא יתיאש האדם לומר שאם הוא התדרדר כ"כ עד שהגיע לעברות חמורות מאד אין לא תקנה. זו טעות. אדרבה, הפסוק אומר 'תשב אנוש עד דכ"א', ללמד שאפילו הגיע האדם עד עבירות הדכ"א ועד בכלל, קורא הקב"ה לאדם החוטא – 'ותאמר שובו בני אדם'.

המלה דכ"א כתובה שלושה פעמים בתנ"ך, ושלשתם באל"ף לפי גירסתנו. דהיינו אפילו הראשונה שבתורה [דברים כג ב], לא יבא פְּצוּעַ 'דְּכָא' וְכָרוֹת שְׁפָכָה בְּקָהֶל יִי. המוסרה שם מונה את שלושת המקומות, וזו אחת מהראיות שצריכים לכתוב גם שם באל"ף ולא בה"א. פסוק נוסף [הנקרא בהפטרות יום הכיפורים שחרית, הפותחת 'ואמר סלו סלו'], פִּי כֹה אָמַר רִם וְנָשָׂא, שָׁכַן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּן. וְאֵת 'דְּכָא' וְשִׁפְלָ רֹחַ, לְהַחֲיוֹת רֹחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נְדָכָאִים [ישעיהו נז טו]. המקום השלישי הוא הפסוק הנז"ל – 'זאת דכא ושפל רוח'.

באים לומר לנו, שאפילו שהגיע האדם לשאול תחתית, עד שהוא עשה את העברות החמורות ביותר, הוא עלול לומר לעצמו ברוב ייאוש, איפה אני נמצא? וכי כעת ירצה אותי הקב"ה

לאלתר למיתה, ואילו הבינוניים תלויים ועומדים עד ליום הכיפורים, כמבואר בראש השנה [טז:].

כיון שאנו בינוניים, כמו שאמר רבא [ברכות סא:], כגון אנו בינונים, רצו חז"ל ללמדנו שראש השנה ויום הכיפורים הם ימים גבוהים, וכלשון בעל המאור – 'דבר שהוא מפריש ומחלק'. דהיינו שבימים שבתווד, ש'בין' ראש השנה ליום הכיפורים, צריך האדם להשתנות. ואם זכה האדם והשתנה לטובה, הוא יכתב בעז"ה לחיים ביום הכיפורים. לכן נקטו חז"ל לשון 'בין', לומר לנו שאנו צריכים "להתחלק", להשתנות ממה שהיינו בראש השנה, ולהגיע אחרים ליום הכיפורים. שהימים שבינתיים ישנו אותנו לטובה. וכן יהי רצון, אמן.

[ולכאורה מן האמור לעיל, יש לדייק גם לעניין תמיהתנו בשו"ע המקוצר סימן קט"ו הערה כ"א, על סגנון הגרי"ח בבן איש חי שכתב לא לתלות נוי סוכה רק בפחות מד' טפחים "ביניהם לבין" הסכך, דמשמע שהמדידה בנתיים וכו' יעו"ש].

דברי מהרי"ץ בספרו עץ חיים על הפסוק 'תשב אנוש עד דכא', ושהתשובה מועילה גם לעברות החמורות ביותר. רמז במלה 'דכא', בשלושת המקומות שזכרה.

הפסוק אומר [תהלים צ ג], תִּשָּׁב אָנוֹשׁ עַד דְּכָא וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם. מפרש על כך גאון עוזנו מהרי"ץ זצוק"ל בעץ חיים [חלק א דף קכה:], עד דכא, עד דכדוכה של נפש. פירוש, מתי שישב האדם, בין בילדותו בין בזקנותו מקבלו. אם אדם לא חזר בתשובה בצעירותו אלא בזקנותו, ואפילו שזו תשובה שאינה ראויה כ"כ, ומי יודע מעיקרא בכלל אם יגיע לימי הזקנה. בכל זאת מקבלים אותו.

בחזרה, אחרי שאני מלוכלך כ"כ, והיגיתי לשפל המדרגה?

מאידך, הקב"ה מבטיח לחוטא זה הבטחה מפליאה, שהחוזר בתשובה יזכה להגיע לדרגת הצדיקים הגדולים ביותר, כאמור בפסוק, מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן וְאֵת דִּכָּא. כמו מלאכי עליון וצדיקי הארץ שלא חטאו מעולם הנקראים 'מרום וקדוש', כך יהא גם חלקו של חוטא – זאת דכא ושפל רוח'. גם את החוטא הזה הנקרא 'דכ"א', מפני שחטא בשפיכות דמים, בעבודה זרה ובגילוי עריות, אפילו הכי הוא יכול להגיע למדרגת האנשים הגבוהים ביותר. הוא שווה אליהם בעיני הקב"ה, הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים.

כתב כך גם הרמב"ם [הלכות תשובה פרק ז הלכה ד], ואל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם. ממש פלא עצום. יש חיך מתוק מזה?

הדבר רמוז בנוסף במאמר חז"ל בראש השנה [וי:]. שם הגמרא דנה בענייני י"ג מדות של רחמים, וידועה מחלוקת המפרשים כיצד למנות את י"ג המדות. אחד החילוקים הוא האם ה' ה' נחשבים בכלל המניין, או שהמניין מתחיל מן המלים 'אל רחום וחנון'. רבים אומרים שגם ה' ה' שבתחילת י"ג המדות הם בכלל המניין. וכן נראה ממנהג העולם שמתחילים הציבור לומר בפני עצמם – ה' ה'. רק שיש לדון אם הם נחשבים למדה אחת או לשניים, וידוע שישנו פסיק ביניהם. אז מתחילים החשבון מן ה' השני וכו'. אי נמי שמתחילים החשבון מן ה' השני.

מדת ה' ה' באה לומר, אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה [ראש השנה שם]. ועדיין לא מובן לכאורה מהי מדת הרחמים בכך? מפרש הרא"ש [שם], שאפילו שיודע הבורא שהאדם יחטא, כי ה'

יודע כל העתידות, בכל זאת הוא מרחם עליו, ולא מתייחס לעתיד. ורבינו חננאל [שם], מבאר את משמעות מדת הרחמים אחר החטא, מקבלו כאילו לא חטא.

וביאר העניין הוא, שאין הבדל בין מדת הרחמים של הבורא קודם החטא לאחר החטא. כיון שהחוטא חזר בתשובה, הוא חזר למעלתו הראשונה. אומר הקב"ה לחוטא במדת רחמים זו, אני מתייחס אליך באותו יחס כאילו שלא חטאת מעולם.

בין בני אדם זה לא כך. אנשים שהיו חברים טובים, ואחד מהם פגע בכבוד חברו, או זלזל בו, עשה לו צרות, הזיק לו וכל כיו"ב, בין בגוף בין בנפש, ובכל הדרכים. אחר כמה זמן מגיע הפוגע לנפגע ומבקש את מחילתו, והוא אכן התפייס והתרצה לו. למרות זאת, כבר אין היחס ביניהם כמו שהיה בעבר. אפילו שהוא מחל וסלח לו, הם לא יהיו חברים טובים בלב ונפש כמו שהם היו לפני הפגיעה. אבל הקב"ה אינו כן, הוא מבטיח לחוטא שהוא יהיה בשבילו ממש אותו דבר, וכאילו לא חטא מעולם.

אבל מי שהוא לפני התשובה, והוא עדיין אוחז במריו, אנו קוראים עליו את הפסוק בדברים – לֹא יָבֹא פָּצוּעַ דִּכָּא וְכָרוֹת שְׁפָכָה בְּקָהֶל יי. הוא פצוע בעבירותיו החמורות, ולא יוכל לבוא בקהל ה'. ועניין 'כרות שפכה' נראה בס"ד לבאר, שחוטא זה קרע וכרת את השפע וְשִׁפָּךְ הַחֲסָדִים שמשפיע עלינו הקב"ה משמי מרום. החוטא הזה ניתק בעוונותיו את הקשר בינו לבין הקב"ה, וממילא הקב"ה לא משגיח עליו ומוסר אותו ביד המקרה, ולא יבוא בקהל ה'. הוא לא במציאות שאר ישראל.

יוצא שכל המלים 'דכא' שבתנ"ך מתקשרות באותן ראשי התיבות דלעיל [ד"ס כזפר א' שת איש] אחת לחבירתה ברמזי העניינים.

אגב נתייחס לשאלה, מה הקשר בין מזמור זה למוצאי שבת, והרי לא מוזכר שם עניין שבת בכלל? גם שיר המעלות שלאחר מכן טעון הסבר, אבל זה יותר מובן, כמ"ש מהרי"ץ שם כיעויין דבריו. אבל לתמניא אפי צריך הסבר אחר, מה העניין לאמרם במוצאי שבת?

בסייעתא דשמיא יש לנו על כך שמונה טעמים, כנגד "תמניא אפי"... אבל נאמר כעת רק שני טעמים. האחד מתוק מדבש, כתבו בעל חיי אברהם. הוא מסביר שבמוצאי שבת מסתלקת הנשמה היתרה, וצריכים ללוותה למקומה. לכן אומרים "תמניא אפי" שהם שמונה פסוקים, כנגד אותיות נשמה. כי שְׁמֹנֶה אותיות נְשָׁמָה.

משמע מזה שבכדי לכבד את יציאת השבת תיקנו לומר את מזמורים אלו. אבל יתכן לומר באופן אחר בדרך זה, שפסוקים אלו נועדו לחזק את הנשמה, ולא רק בכדי ללוות אותה.

שאלה מהקהל: אבל נהוג לאמרם אחרי מנחת שבת?

תשובת מרן שליט"א: יש נוהגים כך. אבל גם לדידהו זה נקרא לקראת צאת השבת. אולי הם נהגו לקרות אותם בזמן הזה, כי בבית היה להם חושך, בעבר לא היה חשמל. או שרצו לקרותם בציבור. ובמוצ"ש הרי התפללו בבית כידוע. ועכ"פ זמן קריאתם הוא לקראת צאת השבת, בין מנחה לערבית.

כאמור לעיל יש שמונה פסוקים שכתוב בהם 'עדותיך' בתוספת וא"ו בקריאה, ובכל אחר מהם נזכר תורה, מצוות, משפט, חוק, פיקודים, עדות, דברים ואמרות, בכל מיני צורות. ואילו 'עדותיו' חסר וא"ו כתוב כ"ב פעמים. נמצא שברוב המקומות כתוב חסר וא"ו. ממש תימה עצום.

אגיד לכם כעת בס"ד "סוד כמוס"... כתב החיד"א בספר שם הגדולים ומערכת גדולים את י, אות שצטן, על רבינו ישעיה סג"ל הורוויץ

טעם אמירת מזמור "תמניא אפי" (פרק קי"ט בתהלים) במוצאי שבת. מדוע ישנם שמונה פסוקים לכל אות, ומדוע בשמונה מקומות המלה 'עדותיך' בוא"ו הנשמעת בקריאה.

יש דבר ידוע במזמורים הנקראים "תמניא אפי" (מזמור קי"ט בתהלים) שנהוג לאמרם במוצאי שבת, ופותחות בפסוק 'אשרי תמימי דרך'. בכל אות מכ"ב אותיות התורה יש שמונה פסוקים המתחילים באותה האות. אבל יש דבר מפליא שלא חושבים עליו כלל מדוע הוא כך? כולם יודעים שזה כך, אבל מה זה בא לרמוז ולהגיד, לא מתבוננים בכך. והרי אין דבר שבתורה שאין לו איזו סיבה ועילה, חכמה נסתרת וצפונה המתארת ומסבירה את הדבר. והעומק שבזה הוא ממש בלי סוף.

ישנם פסוקים שבמקום לומר בהם 'עדותיך' סתם כרגיל, אמרם דוד המלך 'עדותיך', הדל"ת בשוא נע והוא"ו יוצאת בקריאה. והדבר צריך ביאור מדוע זה כך, ומה העניין שבזה? אם נספור את המקומות האלו, נמצא שבשמונה מקומות אומרים 'עדותיך'. ויש לזה סימן שרבים מכירים אותו – "דְּמָה בֶּן פֶּרֶץ", ויש אומרים "פרץ בן דמה". וביאור הסימן הוא שבאות דל"ת ובאות מי"ם ובאות ה"א, וכן באות בי"ת ובאות נו"ן, וכן באות פ"א ובאות רי"ש ובאות צאד"י. עשו סימן לזיכרון שלא לפי סדר אל"ף בי"ת, באלו אותיות כתוב 'עדותיך' מלא וא"ו. וצריכים להסביר מה זה בא לומר?

באותו מקום עצמו, בכדי שלא יתבלבלו האנשים, כתוב לפעמים 'עדותיך'. למעשה הרי עיקר המלה היא 'עדות' בלא תוספת וא"ו, ולא מובן לכאורה מדוע נשתנה כאן להוסיף לזה וא"ו. המלה 'עדות' היא מלה מאד משונה, וזה אומר דרשני. מה גם שבהרבה מקומות שם בתהלים זה כך?

הוא מביא על כך בשם המגיד דבר נורא ואיום, סוד כמס – שאז בגלל זה אירע בו קרי, והוא נשמת הרב של"ה. ונרמז בפסוקי רות כנו', עד כאן שמעתי.

השל"ה הקדוש אינו מצאצאי רות, כי הוא לוי, ולא מבני שבט יהודה, אלא הוא רק נשמת רות. ונוסף כאן בסגנונו שישנו גם קשר לבועז וכדלקמן. נראה לכאורה שהיה מכשול ממה שרות עשתה לו, והדבר טעון הסבר.

האמת שהדברים הללו הם דברים נסתרים מאד, שאנו לא בדרגא המתאימה בכדי להבינם, ננסה בס"ד רק "להריח", להבין את הכיוון.

הוסיף החיד"א בזה"ל, וכבר ידעת מ"ש רבינו האר"י זצ"ל, דנשמת הקרי יותר מעולות וגדולות, וטעמא טעים עש"ב. כיו"ב נאמר כי עשרה הרוגי מלכות הגיעו מעשרת הטיפות שיצאו מיוסף הצדיק. הדברים נשגבים וגבוהים מבינתנו הדלה, אבל כך כתוב.

והנה כידוע, מטרת מגילת רות, היא לייחס את דוד המלך, כנזכר בספרים לפי שממנו יולד בסופו של דבר משיח בן דוד. ומבואר מדברי הגדולים דלעיל, כי ישנם שמונה מקומות פגומים. ותיקונם הגיע לאחר שנים רבות, על ידי מה"ר ישעיה סגל הורוויץ בעל השל"ה הקדוש.

וגם לעניינינו מתגלה כעת הסוד. מובן מהאמור שנפל כאן פגם לכאורה, לכן הוסיפו וא"ו במזמורי "תמניא אפי" בשמונה מקומות, כי כידוע ליודעי ח"ן וא"ו היא מדת היסוד. דוד המלך שבא מרות המואביה, בא לתקן זאת במזמור קי"ט, הוא הוסיף בשמונה מקומות וא"ו מוזרה ויוצאת דופן במלת 'עדותיך', בשביל להשלים את הואו"ן החסרים במגילת רות, כי שם הם חסרים, והוא חפץ לתקן זאת בעת. ממש פלא עצום.

בעל שני לוחות הברית בזה"ל, הוא הקדוש המפורסם בתפוצות ישראל היה אב"ד בק"ק פראג ובק"ק הראשיות שבאשכנז. ועלה לעיר הקדש ירושלים ת"ו וכו'. ובעיה"ק ירושלים חיבר 'שער השמים' בכוונות התפלה, וספר 'שני לוחות הברית' חיבור נורא וגדול כלול בפרד"ס וחידושי דינים וכללים ומוסר וכל סדר קדושה וכו'.

מהר"ר ישעיה סג"ל הורוויץ הגאון החסיד בעל של"ה בן הגאון מהר"ר אברהם הנז', בכל הארץ יצא קו תהילתו וקדושתו, וקדושת משפחתו הרמה והנישאה הפלא ופלא, מיוחסת ומקודשת. כאשר כתב הגאון מהר"ר שפטל בנו של הגאון בעל של"ה, בצוואתו הנדפסת בסוף יש נוחלין דפוס אמשטרדם. ממש מהיושבים ראשונה במלכות.

כתב בסדר הדורות דף קנ"ט ע"ג, שמצא בכתבי החסיד רבי ליב מסלוצק, שהגאון בעל של"ה היה נשמת רות. היא רות המואביה. ולכן כל פסוקי רות ואו"ן, חוץ משמונה. כל הפסוקים במגילת רות מתחילים באות וא"ו, ושמונה פסוקים בלבד מתחילים באותיות אחרות.

ור"ת הפסוקים ההם, שאינם מתחילים באות וא"ו – הוא ישעיה [בא"ה, ר"ת בן אברהם הלוי עכ"ד. והוא ט"ס וצ"ל] בא"ל, והוא ר"ת 'בן אברהם לוי' והוא פלא.

ואני שמעתי מפי רב זקן וגדול בתורה שקיבל שהמגיד [מלאך מגיד משמים], אמר להרב החסיד מה' שמואל מק"ק מפראיישדורף כשהי' תושב בק"ק אייזנשטאט, דבועז כשבאה אליו רות, וַיִּלְפֹּת, כמו שנאמר [רות ג ח], וַיַּחַדְד הָאִישׁ וַיִּלְפֹּת וַהֲגִה אִשָּׁה שְׂכֶבֶת מִרְגְּלֹתָיו. ואמרו על כך חז"ל [סנהדרין יט:] כי נעשה בשרו כראשי לפתות רח"ל. הוא ממש נבהל ממה שקרה. אבל הוא השתלט על יצרו. בועז צדיק יסוד עולם.

צדיקות בתכלית. ובהכרח שישנם כאן דברים נסתרים.

מסבירים זאת המקובלים זיע"א ואומרים, שדבר זה אשר ממנו עתיד לצאת משיח בן דוד, חייב היה לבוא לעולם בצורה שאינה נקייה ויפה. כיון שאם זה היה אחרת, היו מקטרגים עליה המשטינים, ולא היו נותנים לנשמה כל-כך קדושה זאת לרדת לעולם. הם היו מפריעים לה לבוא לעולם, על ימין ועל שמאל.

על דרך זה מבארים את מה שאברהם אבינו ע"ה בא מתרח, שהיה עובד עבודה זרה, וגם באופן טמא ובלתי מוסרי (בזמן נדתה, ובעל-כרחיה), כיון שלא יתכן שנשמה גדולה וקדושה כזו תרד לעולם, בלא שהמשטינים יעשו השתדלויות מרובות להפריע לה, ולטמא אותה ולהכשיל אותה על כל צעד ושעל.

לכן הקב"ה מערים עליהם כביכול, ומוריד את הנשמה בדרך שאינה הגונה ונקייה, כך שיגידו המקטרגים שלא יתכן שמפעולה מלוכלכת כזו יבוא אברהם אבינו, או שמזה יצא המשיח. לכן הם סוברים שאין להם מה "להשקיע" בנשמה כזו, כי הם מבינים שלא יצא מכך שום דבר קדוש. כמו שאמרנו אין לנו תפיסה בהשגת דברים אלו בשטחיות, אלא רק להבין קצת את כיוון הדברים.

למדנו מזה, שמפניכך נקרא הסימן בשם "דמה בן פרץ", או כמו שיש גורסים "פרץ בן דמה". ולדברי שניהם מובנת הכוונה. הפירוש הוא שהמשיח הנקרא 'בן פרצי', דהיינו שבא מפרץ, עליו נאמר [פרק לח כט], **מִה פֶּרֶצַת עֲלֶיךָ פָּרֶץ**. והיינו שיפרוץ את הדרך לימות המשיח. לכן גם דוד המלך הנקרא על שמו "פרץ", הוא "בן דמה", משום שנשמתו הגיעה לעולם באמצעות זאת שהיתה – דומה – חשודה כביכול שעשתה דברים שאינם הגונים.

נבין ממילא את הסימן שנתנו על כך, "דמה בן פרץ", או לחילופין "פרץ בן דמה". כי הנה בלשון חז"ל סגנון "דומה" ניתן על אשה חשודה לדבר עבירה. יש על זה גם לשונות ביבמות, כגון שם, **דְּיִמָּא מִינֶיהּ**, ועיקר הכוונה בזה היא שמרננים עליה לדבר עבירה. גם בסוטה [כו.], ובהרבה מקומות.

רש"י בסוטה שם בתחילת הדף [ד"ה דומה], מרחיב בדבר בזה"ל, נטענת ונדברת בפי כל על ניאופיה. 'דומה', לשון קלסה ודיבור. כדאמרין בנדה דומת עירך עלתה ביד והוא לאו חשד הוא אלא דיבור יתר שהיו נדברים בה על חביבותה של בעלה.

ועיקר הפירוש 'דמה' בעניינינו הרומז על אשה חשודה, יתכן לפרשו בשני פנים. אפשר לומר שהוא רומז על תמר שנבעלה ליהודה, שדוד המלך הוא מצאצאיה מאותה ביאה. אבל נראה יותר שמדובר על מגילת רות. גם רות עשתה מעשה שמבחינה חיצונית הוא נראה כדבר מגונה, כי הרי לא "מתאים" לכאורה ללכת אליו באמצע הלילה, מקושטת ומבושמת וכו'.

נעמי אשר כל דבריה הם ברוח הקודש, היא שאמרה לה [רות ג ג], **וְרַחֲצֵת וְסָבָת וְשָׁמַת שְׂמֹלֶתִיךָ**. והדברים נסתרים מאד, צריך ביאור נרחב, כיצד אפשר להבין שמשח בן דוד צריך להגיע לעולם בצורה מגונה שאינה יפה וצנועה.

כידוע המשיח בא מפרץ בן יהודה, וגם שם נאמר [פרק לח כד] **דברים מגונים כביכול – זִנְתָה תִּמְרַתְךָ וְגַם הָיָה הָרָה לְזִנּוּנִים**. והרי מזכירים אותה בבית חתנים, שם אומרים את הפסוק [רות ד יב], **וַיְהִי בֵיתָךְ בְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר יִלְדָה תִּמְרָה לַיהוָה**. גם פשוט וברור שרות המואביה שעשתה המעשה הנראה מגונה עם בועז, היתה צדקת וצנועה. והלא היא סה"כ עשתה את מה שנעמי ציוותה לה ברוח הקודש. וחם ושלוש להבין הדברים כפשטן, כי הן היו

שיש פה משהו – "אי אינהו לא חזו, מזליהו חזי". יש בתפילת 'כל נדרי' דברים נשגבים, ובעז"ה בהמשך נסביר זאת.

אצלינו התימנים מאידך, לא מתרגשים מזה הרבה, ואפילו לפני כן מאז אמירת הש"ץ "בישיבה של-מעלה וכו'", כבר יורד ניגון לפשוט יותר. וכבוד המשקל בעיקר הוא לפני כן בפיוט 'יראים שלחוני'. ואאמו"ר זצ"ל עוררני על הבדל זה שבינינו לבינם, וכן ראיתי אח"כ בספר מצפ"ת דף 119, ועוד].

אצל הספרדים מוכרים את הוצאת ספר התורה לתפילת 'כל נדרי' בדמים מרובים. גם את הטעם לזה נפרש בס"ד בהמשך. וכך בעצם נראה שבכל קהילות ישראל, כל אחת לפי מנהגה, הכל הולך אל מקום אחד. כנראה שלכל שבט יש את החלק שלו בשמים, בתיקונים העליונים ובתחתונים.

שאלה מהקהל: אצל התימנים נותנים את המשקל גם לפיוט 'לך אלי תשוקתי'? תשובת מרן שליט"א: זה קצת נכון. הוא גם כן מרגש. אבל מאידך עליו לא כתוב שצריך לאמרו "ברעד ובכיה" ... אעפ"י שגם פיוט 'לך אלי' חשוב מאוד, אבל הרי מהרי"ץ מזכיר שאומרים אותו בזמן שהקהל מתקבצים לבית הכנסת, הרי שעכ"פ בעבר היו אנשים שהיו מאחרים ולא מגיעים אפילו לפיוט 'לך אלי'. וכנראה גם שההתעוררות בו תלויה במי שאומרו, כי אם הוא אומר ברגש מתאים, אין הכי נמי. ובכל אופן אין הוא העיקר, ואפילו לא הפיוט שלאחריו – שמע קולי וכו'. והראיה שלא עומדים אז, ואפילו שאומרים אז בזמן הפיוט 'לך אלי' וידוי, וכבר הרחבנו על כך בעבר. וועיין עוד בקובץ דברי חפץ חלק תשיעי דף נג. העורך]. מה גם שמוציאים אז ספר תורה, ואילו בפיוט 'לך אלי' לא מוציאים ספר תורה.

חשוב להביא את לשון מהרי"ץ בעץ חיים על זה [ח"ג דף פג.], ואחר כך יוציא ספר תורה היותר

יתכן לומר גם שישנו כאן רמז בראשי התיבות, "דמה בן פרץ" – ד"וד מ'שיח ה'שם, בן פרץ. הוא מצאצאי פרץ בן יהודה. מובן שרצו לרמוז במלים האלו את העניין דלעיל, שעל ידי תיקון לזה נזכה שיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

מובן מעתה מדוע נתקנו מזמורים אלו לאמרם בצאת השבת. מכיון שבמוצאי שבת אומרים לפני ההבדלה – "אליהו הנביא אליהו הנביא אליהו הנביא ומשיח בן דוד במהרה יבואו אלינו וכו'", כי אז אין בעיית תחומין למעלה מעשרה טפחים, כמבואר בלבוש סימן רצ"ה ובעץ חיים למהרי"ץ, מובן טעם אמירתו לקראת צאת השבת, כי על ידי רמיזתו של דוד המלך במזמור קי"ט על התיקון שיכול להביא את המשיח, משום כך זה מתאים לזמן מוצאי שבת בפרט.

וקיצרתי כאן, וגם לא הבאתי את כל שרשי הדברים ומקורותיהם, ובתשובה הארכתני בס"ד, בלי נדר נדפסה בחלק רביעי של שו"ת עולת יצחק].

עניין אמירת פיוט 'יראים שלחוני' ברעד ובכיה בערב יום הכיפורים קודם אמירת 'כל נדרי', ומדוע אומרים אותו דוקא בפני ספר תורה.

בליל יום הכיפורים שיבוא עלינו לטובה בעז"ה, ישנו דבר מיוחד בקהילות קודש תימן. נוהגים לומר לפני 'כל נדרי' את הפיוט המפורסם, 'יראים שלחוני'.

בעדות אחרות, בפרט אצל האשכנזים, כובד המשקל בליל כיפור, הוא בעיקר על 'כל נדרי', עד כדי כך שליל כיפור נקרא אצלם בשם "ליל כל נדרי". הם מאוד מתרגשים ובוכים בעת אמירתו. אבל הם לא יודעים ומבינים על מה הם בוכים, הרי סה"כ מתירים נדרים. ואפילו שנדרים ושבועות הם חמורים מאוד, זה לא מספיק טעם. אבל כנראה הנשמה מרגישה

בזמן שמוציאים ספר תורה אז, מהרי"ץ מביא [שם פב.] את המנהג לומר הפסוק [תהלים צו יא], **אֹרֶז זָרַע לְצִדִּיק וְלִישָׁרִי לֵב שְׂמֵחָה**. וז"ל בשם החמדת ימים, וצריך לומר בעת הוצאת ס"ת, **אֹרֶז זָרַע לְצִדִּיק וְלִישָׁרִי לֵב שְׂמֵחָה**, סופי תיבות קר"ע ב"ה.

והרי מפורסם שאומרים אז את הפסוק הנז' בניגון ממושך, מאריכים ומושכים כל מלה ומלה וכעין המנהג להאריך ולמשוך אפילו בתיבת 'את' שבפסוק 'פותח את ידך' וכו', ומובן שעושים זאת בכדי להתכוון לראשי וסופי התיבות הידועים]. הסיבה לזה היא בכדי לכוון את הכוונה האמורה בסופי התיבות.

את סוד קר"ע ב"ה מביא מהרי"ץ שם בזה"ל, גימטריא טוב. סוד היסוד. והוא תיקון שכבת זרע לבטלה ע"כ. כבר אנו רואים כיוון שתכלית הפיוטים בזמן זה מתקשרים לעון שז"ל.

עניין הוצאת ספר התורה ב'כל נדרי', אשר נוהגים למכרו בדמים מרובים, התייחד עפ"י רבינו האר"י ז"ל, כמובא בשער הכוונות. גם מהר"א אלנדיאף (בעל ענף חיים, ושור"ת זכרונות אי"ש וכו') כתב שאביו מה"ר חיים היה נוהג לקנות הוצאת הס"ת המובהק בליל כיפור, ושגם הוא עצמו עשה כן בציוויו. [אגב, נראה כי מה שהוא זכה למעלות רמות, הוא בזכות התיקון הזה, כמו שהוא סיפר על עצמו בספר זכור לאברהם דף י"ז, אבל הוא לא הסביר זאת מרוב ענוותנותו. עכ"פ כך אני הקטן מבין שזהו הגורם לעלייתו הרוחנית, הספרים שזכה לחבר ושנתקבלו בציבור שלנו וכו', ואכמ"ל].

ז"ל השער הכוונות [דף תריד אות טו], מה שנוהגים להוציא שלושה ספרי תורה בליל יום הכיפורים להתרת נדרים, ציווה מורי את הר"י שמעון שיקנה את זה בכל מה שיוכל לקנותו, כי צריך לתקן איזה עניין. והודיע לו כוונה מראש לכוון.

מובהק ומוגה להתרת כל נדרי. ומניחו על התיבה, ויאמר פיוט זה לרבינו ששון הלוי. דיברנו גם על זה בעבר [תשרי ה'תשע"ה דרשת שבת שובה דף 11 ודף 25], ושמו רמז בראשי התיבות. שלא כמי שכתבו שרבינו הא"י גאון חיברו, וניתן לעיין שם בשערי יצחק.

והן אמת שחכם זה אינו מפורסם לרבים, הוא רבינו ששון הלוי, כנראה הוא חכם מבבל שהגיע לתימן לפני מאות שנים. [ועיין עוד בספר אישימיני חלק ג דף תמב]. פיוט זה אינו מצוי כיום בעדות אחרות כלל ועיקר. כמדומני כי בסידור ארם צובה (שנדפס בוינצ'א לפני מאות שנים) יש פיוט קרוב לזה, או אותו דבר, כלשון מהרי"ץ על כך, 'משם העתיקו פיוט זה'. מסידור "חלף". הכוונה חאלב, שנקראת בשם זה ארם צובה. [הסידור קיים עד היום, צולם שוב, אך הוא נדיר ויקר המציאות]. רבינו ששון הלוי הגיע לתימן וכנראה שם הוא חיבר או פרסם את פיוטו, וקיבלוהו כל הקהילות, הן שאמי והן בלדי. ולפי מיטב ידיעתי, אפילו שבסידורי הספרדים זה לא כתוב, אין קהילה או בית כנסת תימני שלא נוהגים לאמרו בליל כיפור.

מעיר מהרי"ץ על פיוט זה גם כי הוא נאמר 'ברעד ובכיה קודם כל נדרי'. וצריכים להבין את הדברים הללו, מדוע אומרים פיוט זה דוקא לפני ספר התורה? ומדוע יש דוקא בו עניין 'רעד ובכיה'? ומדוע הוא נאמר בכלל לפני 'כל נדרי'?

לא ראיתי שמדברים על שאלות אלו בספרים. לא שמעתי על כך מאומה מרבותי, לא בע"פ ולא בכתב. אבל משמים, לפני שלוש שנים [בשנת ה'תשע"ה] עלה בדעתי הענייה בס"ד רעיון לבאר את כל העניין הזה, ונראה כי זהו פירוש אמיתי.

רמז כאן עניין נסתר. נקדים לפניכם את הרמזים המפורשים שמסביב, ובסוף כולנו נוכל להגיע למסקנא המתבקשת לבד.

גם בהמשך הוא הביא בשם הפרי עץ חיים, האר"י ציווה לקנות ספר תורה ראשון לכל נדרי בכל ממון שבעולם, שיהיה באגר שלים. ויש כוונה וכו', ויחבק את הספר תורה בשתי זרועותיו, ינשקוה ויכוון לתקן מה שפגם בעון הקרי, להעלות אותה טפה מהקליפה לקדושה בזכות הספר תורה, ומה שפגם בנדרים ושבועות. יש קשר גם לעון נדרים ושבועות, ולא מבואר כאן מהו. אבל יש בו סודות גבוהים, ואכמ"ל.

בטור כבר הובא [סימן תריט] שיש לבכות באמירת 'בישיבה של-מעלה וכו', והזכיר זאת במחזור אהלי יעקב [דף יט]. ומאידך הם לא נתנו טעם מדוע לבכות אז. וזה לשון המחזור אהלי יעקב, הגדול או חזו ספר תורה בידו, ואומר 'ביראה ורעד' וכו', בישיבה של מעלה. ומוסיף בעל המחזור שם, זה לשון הרנ"ש [הוא מה"ר נתן שפירא ז"ל] בסידורו, יכוון 'אור זרוע לצדיק' סופי תיבות קר"ע. 'ולישרי לב שמחה', גימטריא טו"ב. כי ידוע שהמוציא זרע לבטלה, פגימתו פגימה גדולה. וצריך לתקן נפשו בהעלות אותן הטיפות דאזדריקו למגנא, להעלותן על ידי התיקונים, כמו שידעת. ומי שלא השיגה ידו לעשותן [את אותם התיקונים], ובאו ימי הזקנה, או לא יניחוהו לעלות לתיבה, ישיב את עצמו בתשובה שלימה ובחרטה גמורה בהתוודותו על עונו עד ששב לאל יתברך, וישתדל לקנות אפילו בממון רב הספר תורה של כל נדרי בליל כיפור. ויכוון להעלות כל הטפות דאזדריקו למגנא, שהוא 'אור זרוע לצדיק', סופי תיבות קר"ע. וצריך לעשות תעניות וכו' להעלותן מתוך הקליפות, עד שיצאו מן היסוד הנקרא טו"ב, על ידי התורה שנקראת טו"ב.

גם כן אם עבר על נדרים, התיקון האמתי שיקנה זה הספר, יעו"ש ההסבר עפ"י הסוד, כי נדר הוא אימא עילאה, והוידוי והחרטה כנגד

הבל היוצא מהפה וכו' – ולא יקטרגו עליו כל ימיו אם לא ישוב עוד לכסלה, עכ"ל בקיצור. חושבני בס"ד שמעתה מובן הכל. יראים שלחוני לבקש מלפניך על עונם ומעלם. לא הוזכר בפיוט כלשון רבים 'עונותיהם ומעלליהם', אלא 'עונם ומעלם' בסתם. וידוע כי עון סתם הוא העון הידוע. וזהו גם הרמזו בתיבת 'מעלם', עפ"י הכתוב בזוהר הקדוש בהרבה מקומות, כי החוטא בקדושה רח"ל פוגם בעולמות העליונים, ונחשב כמועל, ונדון כמשקר באות ברית קודש של הקב"ה רח"ל. דהיינו שהוא משתמש בגופו לשקר, ולא לקדושה. וכמובן שזה פגם גדול מאד. מעל, פירושו שער.

אבל האמת נראית לי כי הכוונה הזאת בפיוט זה היא מוסתרת ולא מפורשת, כיון שידוע הכלל בזה שלא להזכיר עבירות מפורשות בציבור. מהרי"ץ הביא בספרו עץ חיים את העניין הזה בכמה מקומות, לגבי הוידוי, שלא להזכיר בוידוי נוסחאות 'ניאצנו נאפנו' וכו"ב, כנגד מנהג הספרדים לפרט. הוא מנמק ואומר שבציבור אין לפרט חטאים בשום אופן, שלא יראה כפוגם ונפגם. וכן הוא בעניינינו, כיון שהכוונה מרומזת במלים 'על עונם ומעלם', ואינה מפורשת בהדיא [כי היה מקום לפרשו מאידך ולומר שהמכוון בזה על כל העוונות, כגון שכתוב בפסוק [בראשית לב ו], וַיְהִי לִי שׂוֹר וַחֲמוֹר, בלשון יחיד], אין מניעה לאמרו בציבור, אבל בצורה מפורשת לפרט את החטא, אסור.

יתכן שניאפנו מכוון על מובן אשת איש בדוקא, דקיימא לן דאין ניאוף אלא באשת איש, אבל מהרי"ץ כותב באופן כללי שלא לפרט עוונות נוספים שלא תיקנו חז"ל לאמרם בוידוי. אפשר להוסיף בלחש, אבל לא בקול.

שאלה מהקהל: היכן מוזכרים הנדרים, הרי ראינו שהם גם נצרכים בזאת? תשובת מרן שליט"א: זה אח"כ ב'כל נדרי'. הרי גם ב'כל נדרי' יש את אותה כוונה, ולכן

לאמרה, ובכללם בעל המשנה ברורה. וזה אפשרי גם במשך יום הכיפורים, בכל עת שזה מסתדר לומר, ויש לשים לב שבחלק נכבד מתפילה זכה, מוזכר במפורש את תיקון פגמי הקדושה, וזה מובן עפ"י מה שביארנו בס"ד.

כך הנוסח בתחילת תפילה זכה. רבון העולמים אב הרחמים והסליחות אשר ימנך פשוטה לקבל שבים, ואתה בראת את האדם להטיב לו באחריתו, ובראת לו שני יצרים, יצר טוב ויצר הרע כדי שתהיה הברירה בידו לבחור בטוב או ברע, כדי לתת לו שכר טוב על טוב בחירתו, כי כן גזרה חכמתך, כמו שכתוב [דברים ל טו], 'רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַיָּצִיר וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַרָּע'.

ועתה אלהי, לא שמעתי לקולך, והלכתי בעצת יצר הרע ובדרכי לבי, ומאסתי בטוב ובחרתי ברע. ולא די לי שלא קידשתי את איברי, אלא טימאתי אותם.

בראת בי מוח ולב, ובהם חוש המחשבה לחשוב מחשבות טובות והרהורים טובים, ולב להבין דברי קדשך ולהתפלל ולברך כל הברכות במחשבה טהורה. ואני טימאתי אותם בהרהורים ומחשבות זרות. ולא די לי בזה, אלא שעל ידי הרהורים רעים באתי לידי הוצאת זרע לבטלה, פעם ברצון ופעם באונס, בטומאת קרי המטמא את כל הגוף, ומהם בראתי משחיתים ומחבלים הנקראים נגעי בני אדם. אוי לי כי תחת המחשבות הטובות שיכולתי לברוא על ידי זה מלאכים קדושים שיהיו סניגורים ופרקליטים טובים עלי, תחתיהם בראתי משחיתים לחבל את עצמי, כמו שכתוב [שמואל ב, ז יד], 'וְהִכָּחֲתִיו בְּשִׁבְטֵי אֲנָשִׁים וּבְנָגְעֵי בְנֵי אָדָם'.

בראת בי עיניים, ובהם חוש הראות לראות בהם מה שכתוב בתורה ולקדש אותם בראיית כל דבר שבקדושה, והזהרת בתורתך [במדבר טו טל], 'לֹא תִתְּנוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי

מוציאים אז ספר תורה. ומה שהאשכנזים בוכים, אף שרובם אינם מבינים מדוע, אבל כמו שאמרתי כנראה הנשמה שלהם מרגישה. מסתברא נמי שהצדיקים והגדולים יודעים את הכוונות האמיתיות.

הכוונה באמירת 'כל נדרי' כ"כ מוסתרת, עד כדי שאומות העולם העלילו תמיד בארצות אירופה על היהודים ואמרו כי אין לסמוך על שבועות ונדרי היהודים, ואפילו במשפט, כי בליל יום הכיפורים הם מבטלים את כל הנדרים והשבועות, כביכול מעתה אין לשבועותיהם ונדריהם כל ערך, כיון שהם מבטלים את הכל – 'מיום הכיפורים שעבר, ועד יום הכיפורים שיבוא'.

ענה להם משהו, שזה לא נכון כלל. שהרי הם יכולים לבוא לבתי כנסיות של היהודים בלילי כיפור, ולראות כי כולם בוכים בזמן אמירת 'כל נדרי', ומדוע הם בוכים אז...? על כרחך שאף אחד אינו חושב ברצינות שמתירים את הנדרים. הם היו צריכים לשכנע את הגויים שאמירת 'כל נדרי' היא נוסח תפילה, ולא זולת.

קראו הגויים לאיזה יהודי פשוט שהזדמן להם, ושאלו אותו, מה זה 'כל נדרי'? ענה להם עוטפים את הראש בטלית, ומתייפחים...

מה שטמון פה הוא שבעצם אנשים לא תופסים לפום קושטא את אמירת 'כל נדרי' שהיא בשביל שלא לתת תוקף לנדרים ולשבועות, אלא שהם מבינים שמוטמן כאן ברמז איזה דבר נסתר. והוא כמו שאמרנו שברגש הם מבינים, ולכן כולם מתרגשים. אשריהם ישראל.

והאמת, גם האשכנזים, אפילו שהם לא אומרים את פיוט 'יראים שלחוני', הם מזכירים את חטאי הקדושה מאידך בתפילה זכה, בכניסת יום הכיפורים, אשר הביאה בעל חיי אדם וכלל קמד[משם הקדמונים, והרבה פוסקים ממליצים

עֵינֵיכֶם. אוי לי כי הלכתי אחרי עיני, וטימאתי אותם להסתכל בנשים ובכל דבר טומאה.

בראת בי אזנים לשמוע דברי קדושה ודברי תורה. אוי לי כי טימאתי אותם לשמוע דברי נבלה ולשון הרע וכל דברים האסורים, אוי לאזנים שכך שומעות. וכו' וכו'. ממש דברים מזעזעים. הרבה פוסקים ממליצים לומר תפילה זו, ולא משנה גם לדידן מתי לאמרו, כמו שאמרנו. אנו נוכחים לראות כי כל הדברים הולכים אל מקום אחד.

ומעתה הכל מובן. מה שמהרי"ץ מביא שצריך לומר פיוט זה 'ברעד ובכיה', הוא מפני שעל ידי שמזעזע את הגוף, זוכה לתקן את הפגם במדה כנגד מדה. [עיי' נדה דף מה. כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בה, אינה מטמאה. וכן פסק הרמב"ם פ"ה משאר אבות הטומאות הלכה ד']. וגם הבכי והדמעות נצרכים בכאן, כי הם תיקון של פגמי הראייה, כמו שנאמר [תהלים קיט קלו], פִּלְגִי מִיָּם יִרְדּוּ עֵינַי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתְךָ. עֵינָא וליבא, תרי סרסורי דחטאה.

הפלא ופלא מעתה מה שכתוב בהמשך, 'ראה ענים ועמלם'. העון הידוע מביא את האדם לידי עניות, כמו שהבאתי בס"ד בש"ע המקוצר [סימן רד סעיף ב], ומצינו שלפעמים נענש על כך חס ושלום שימותו בניו כשהם קטנים, או שיהיו רשעים, והוא בא לידי עניות. ודורשי רשומות אמרו, הכל תלוי במזל, ראשי תיבות במ'וציא זרע ל'בטלה. דהיינו שבגלל עון זה באות על אותו אדם צרות רבות ומרות, ואפילו מזל טוב נהפך לרע רח"ל.

לכן גם אנו חוזרים ואומרים בפיוט זה, רבונו של־עולם, ראה ענים... הרי קיבלנו כבר את העונש. בעוונותינו הרבים דוחק הפרנסה רב ועצום. ועמלם. כמה אנו טורחים ומתייגעים במצוות, אולי זה יכפר לנו על עון זה, ועל דרך שכתוב בספרים הקדושים, שאם יתייגע ויזיע האדם במצוות, כגון באפיית ולישת המצות

ושאר מצוות כיו"ב, ממילא צריך לומר כי הדבר רמוז בתיבת 'ועמלם'.

מהרי"ץ בעץ חיים [דף ע.] כותב על האמור בתחנונים לאחר ז'בא לציון, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה בזה"ל, כתב אור הישר ז"ל, כאן צריך לכוון שלא יכלה זרעו חס ושלום, והיא תפילה עצומה ע"כ. ואני קיבלתי לכוון כאן שלא יצא ממנו פיסול. והעניין, כמו שכתבו המקובלים, כי כל הנולדים ממנו בעודו בחטאו שלא ניתקן, נשמת הנולד בלתי הגונה. כי בעת שזרעם היה מושרש חס ושלום בטומאה, וכביכול משם משך משך הזרע, ועל ידי זה הולד הנולד עלול חס ושלום לחטוא, כמפורש בזוהר בראשית דף נ"ד ע"א פסוק 'והאדם' וכו'. לזה ערך תפלתו ותחינתו יתן בליבנו אהבתו ויראתו וכו'. ונתן טעם, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, בנים בלתי הגונים המבהילים אבותיהם בחטאם.

עוד נראה לכוון, שיציליהו השם יתברך מעון הקרי שלא יבא לידי כך חס ושלום. שעל ידי זה מוליד חס ושלום שדין ורוחין הנקראים 'נגעי בני אדם' עיין בזוהר בראשית דף נ"ד ע"ב, ואין לך יגיעה לריק ולידה לבהלה כמו זה רחמנא ליצלן. והיא כוונה עצומה ונוראה, ראוי לאדם לכוון אליה. וזהו שרמז באמרו 'לריק', אותיות קרי. 'נגע' אותיות נגע.

הרמז שהוא הכי מפורש לעניין דלעיל, הוא בתיבות 'זְכָרִים עַת רְצוֹנְךָ', בראשי תיבות זר"ע. אנו ממש רואים כי הסתירו והטמינו את הכוונה האמתית בתוך הפיוט, ברמזים ובראשי תיבות, כי כבר הקדמנו שלא רצו לכתוב זאת במפורש.

הדבר קשור גם לפסוק שאומרים אז בזמן הוצאת ספר תורה, אור זרוע לצדיק. כי השומר ברית קודש, נקרא צדיק כידוע. הרומז ברור. אשרי מי שרומזים לו ונרמז.

איש שם על לב לאמר נסורה נא ונראה אם הגון אותו הספר תורה לכך, ושמא חס ושלום יהיה בו שמץ פסול, כי אם אמרו כל הספרים בחזקת כשרות הם עומדים, עת רצון שאני כי באנו לעשות תיקון רב על ידו ולעורר עליונים למעלה ואם חס ושלום יהיה בו פסול אז תחת תיקון עושה פגם.

וכבר סיפרו בזהר אחרי מות מעשה שהיה ברב חזקיה ורבי ייסא בגוש חלבא דאתרגיש חד קברא קמייהו וכו' הואיל ומשקר בשמא קדישא ולא איתובון לגבייהו ודחו לי ולחבראי מבי מתיבתא ע"כ.

הנה כי כן מה מאד ראוי להתאמץ ולהשתדל הבעל הספר תורה או להקהל לבזבז קצת מעות להגיה הספר תורה אשר על ידו השני תקונים "תיקון נדרים ושכבת זרע" ככל הבא מידם ליישר ולתקן בכל האפשר שיהא מתוקן ומנוקה מכל שגיאה, אולי יתעוררו הרחמים והסליחות על ידו ושפ"ר התקונים, וכו'.

על כן אנשי חיל יראי אלהים שמעו לי ותחזקנה ידיכם, לפנות בשרשי הדברים כי זמן תורה לחוד וזמן תפילה ותחינה לחוד, ובעת ובעונה הזאת אשר אנחנו באים לפרוש כפינו ולהרבות תפילה ותחינה לפני אלהינו מרחם ומוציאים הספר תורה לומר אל הרנה ואל התפילה ושפ"ר התקונים ולסמוך על זכותו, "לבחור בספר היותר מובהק ומוגה", ולבלתי לכת כיוצא בזה על פי הגורל כי אם כל הקודם במעלה זכה ישא ברכה וכו', יעו"ש. ואחריו החרו החזיקו בכמה מחזורים, כגון אהלי יעקב דף כ' ע"ב, ובית ישראל.

מתוך ההוכחות דלעיל, אין לי ספק שזאת היתה הכוונה הנסתרת של מחבר הפיוט. כמו שהקדמתי, האיר ה' יתברך עיני בכך, והבנתי זאת בס"ד לפני שלוש שנים, בשנת ה'תשע"ה, ב'שכ"ו. אבל ליבא לפומא לא גלי, ורק כעת זכיתי להוציא זאת לרשות הרבים.

כמו־כן מובן על ידי זה מדוע מוציאים כעת את את הספר תורה היותר מובהק ומוגה, כמו שכתב מהרי"ץ בעץ חיים. למה דוקא זה, ולא ספר רגיל. למאי נפקא מינה? אך נראה לעניות דעתי בס"ד שהדבר מובן בהקדים דברי הזהר הקדוש [פרשת אחרי מות דף רסט.], דזמנא חדא הוה יתיב עלמא בצערא, ואתו חייא הכא לאתערא לן בספר תורה, ואנא וחבראי אקדימנא לגבי דמיכי חברון, וכד אתחברו בגן עדן ברוחיהון דצדיקייא, אשתכח קמייהו דההוא ס"ת דאיתו לקמן אינון חייא הוה פסול ומשקר בשמא דמלכא, על דאשתכח וא"ו יתיר בההוא קרא דושסעת שסע שתי פרסות. ואמרו, דהואיל ושקרו בשמא דמלכא, דלא יתובון לגביהון. ודחו לי ולחבראי בההיא שעתא מבי מתיבתא. על כן כיון שהמדובר כעת הוא לתיקון פגמי העוון המדובר, שהחוטא בו נחשב כמשקר בשמא דמלכא רח"ל, צריך ספר תורה מובהק ומוגה, שלא יהא הספר פסול, כי אז נחשב גם כן כמשקר בשמא דמלכא ח"ו.

לקושטא דמילתא צריך להעיר שמהרי"ץ כתב את עניין הספר היותר מובהק ומוגה, שזה לצורך 'התרת כל נדרים', יעו"ש. אך כוונתנו שחכמי תימן חידשו בזה להקדים את פיוט יראים שלחוני לכל נדרים, כשהספר המובהק והמוגה על התיבה, והכל הולך אל מקום אחד. ועיקר העניין שצריך אז ספר מוגה ומובהק, ראיתי אח"כ שהמקור שלהם לכך הוא מספר חמדת ימים, והביא כבר דברי הזהר הקדוש שהעלינו, אך גם הוא קישר זאת לעוון הידוע, ולכן נעתיק תורף דברים השייך לעניינינו וזהו.

כל ימי חלדי, הייתי מצטער על זה על מנהג קצת מקומות שעברתי בהם, כי הספר תורה דהתרת נדרים כי בא להיעשות תיקון רב על ידו כאשר נבאר לפנינו, הקילו העם להפיל בגורל כל ספרי התורה ולהוציא ליל יום הכפורים אל אשר יפול עליו שמה הגורל לה' ויוציאוהו להיעשות התיקון על ידו, ואין

אפשר לומר כי יש גם סימן לכך בשמו של רבינו ששון, כהא דאמרין במגילה [טז:], 'ששון' [אסתר ח טז], זו מילה, שנאמר [תהלים קיט קסב] 'שש אָנֹכִי עַל אִמְרֹתָי'.

עוד חיזוק לפירוש זה, שהרי הפסוק בו מלווים את ספר התורה הוא 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', והבאנו את דברי מהרי"ן בזה, שסופי התיבות הן קר"ע בי"ה. והנה לבד מראשי תיבות אלו, ישנן סופי תיבות נוספות שהן 'ר[ב]י' עקיבה, [והגירסא בה"א, ויש גורסים כך גם במקומות אחרים]. והרמז בזה הוא כי ידוע שרבי עקיבא מת ביום הכיפורים. כך כתב בספר 'כמוצא שלל רב' [דף שדמ], בו זיכה אותי ידידי הרב שילה יצ"ו, אשר הביא לו אותו כאחת המתנות במשלוח מנות ביום הפורים לפני שנים רבות.

והדבר מתקשר לעניינינו הפלא ופלא. לא רק שאומרים זאת עתה כיון שהוא מת ביום הכיפורים ותו לא, אלא שהוא תיקן את פגם היסוד. וביאור העניין הוא כי ידוע שרבי עקיבא הוא גלגול של זמרי בן סלוא, נשיא שבט שמעון, אשר חטא בשטים, ורבי עקיבא הוא תיקון שלו (כמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך על הפסוק 'יששכר חמור גרם' ועל הפסוק 'תספרו חמשים יום'), ומיתתו היתה ביום הכיפורים. ממילא אנו רואים כי הדברים ממש מתאחדים ומתקשרים והולכים אל מקום אחד.

שאלה מהקהל: ומדוע זה צריך להיות יחד עם ספר התורה?

תשובת מרן שליט"א: כבר אמרנו כי זכות התורה עוזרת לתיקון זה, כי התורה נקראת טוב, כמו שנאמר [משלי ד ב], 'כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ, ומדת היסוד גם נקראת טוב, ובגימטריא ח"י. והחוטא נקרא רע, כמו שנאמר [בראשית לח ז], 'וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינָי יִי וַיִּמָּתֶהוּ יִי'.

שאלה מהקהל: אולי על דרך זה יתכן לומר כי תיבת 'ועמלם' שבפיוט, רומזת על הבנים [כי הרי נתבאר שפגמי הקדושה מזיקים לבני החוטא]. על דרך שדרשו חז"ל, ואת עמלנו אלו הבנים?

תשובת מרן שליט"א: גם פירוש זה הוא נחמד מאד, כי העמל והטירחא של האדם הוא על גידול בניו. אפשר לקשר זאת בהחלט, ולומר עוד שהכוונה תתאים בפרט לאותם שמתו להם בנים בעון זה, שלכן הם אומרים 'ראה ענים ועמלם'. או למי שיצאו בניו לתרבות רעה רח"ל.

המפרשים (כגון רש"י והריטב"א) מסבירים מה שאמרו חז"ל, ואת עמלנו אלו הבנים, שהאדם יגע לגדלם וללמדם דרך ארץ ותורה, וכן הוא יגע כדי שיוכל להניח להם ממון, ובארחות חיים וכל בו פירשו שהכוונה לבנים שהשליכו המצרים ליאור, כיעויין הגדה שלימה דף מ"ב.

אחרי שהיסוד קיים, אפשר להוציא ממנו עוד ציצים ופרחים, ולסנף אליו כמה רעיונות. רק צריך להתבונן שהדברים יהיו נכונים לפי האמת.

דברי כיבושין והתעוררות לאדם שיעשה תשובה על חטאיו בימים אלו.

בימים האלו אומרים בתפילה, 'המלך הקדוש', וכן 'המלך המשפט'. תשמעו מה כתב חכם אחד על תוקף הדין שאנו נמצאים בו [נר יוסף נובהרדוק – שנת ה'תשע"ב גליון 17]. אני אקריא לפניכם את דבריו בניגון עצוב קצת, כי הם דברי כיבושין, בכדי שנתעורר לנצל את הימים שאנו נמצאים בהם, וצריך לפתוח את הלב לשמוע טוב.

אקדים שאיני מדבר את המוסר הזה לאף אחד, רק בעיקר לעצמי. אלא דמגו דזכי לנפשיה, זכי נמי לאחריני.

יש ממה לפחד!!!

בכל בוקר בורא ומחדש אותך! מנשים אותך! מזרים את הדם בעורקיך! ומה אתה עושה בכל הכוחות, הכלים והאוצרות הללו שניתנו לך בחינם, בשפע וביד נדיבה מה' יתברך?

אתה יורק רח"ל בחזרה!!! ח"ו ורח"ל!!

אתה, כן אתה פשוט בוגד. מנוול!!! אתה לא מתבייש? אתה לא מסמיק??? ככה מכירים טובה? ככה מתנהגים? כן, כן. יש ממה לפחד! שופטים אותך על כל! כל רגע בחייך צולם ומתועד באופן ברור ומפורט!

הקב"ה צופה נסתרות!

האם אתה יודע מה זה "עבירה"? "עבירה" פירושה שהקב"ה שנותן לך הכל אומר לך לעשות כך וכך, ואתה עושה הפוך! אתה חושב שאין דין ואין דיין? אתה חושב שהעולם הפקר? "ע ב י ר ה" זה יותר גרוע מסרטן ממאיר!!!

מזן הקהלות יעקב אמר, שהפחד מעבירה חייב להיות הרבה יותר מהפחד מהמחלה הארורה, "יודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט"!!!

אתה יודע איזה עונש יש על עבירה דרבנן "הכי קטנה"? רוצה דוגמאות? האם אתה מוכן להיכנס לחדר ד' על ד', המלא בדבורים שעוקצות באכזריות? רק חצי דקה להיות שם, אתה מוכן? ושעה? ושבעה? וחודש? ושנה? שנתיים? והרי בגיהנם זה לנצח נצחים רח"ל!!!

האם אתה מוכן להיכנס לחדר שבו כלבים עזי נפש המשסעים את כל הנכנס לגזרים וחתכות?

האם אתה רוצה שאת בשרך יסרקו במסרקות של ברזל, וימלחו במלח את פצעריך?

האם אתה רוצה להניח את אצבעך רק לרגע אחד מתחת מים רותחים בברז? והרי בגיהנם זה נהרות נהרות רותחים! ויום לשנה יחשב!!!

"משפט". "משפט"... אותי??? מ..מה עשיתי? אני סה"כ "משתדל ללמוד"... לקיים מצוות, מתפלל, מניח תפילין, וכו' לכאורה הכל בסדר, לא? ...

שוטה. תתעורר! תתעורר!! תתעורר כבר!!! תתעורר כבר! תפסיק לישון!! שופטים אותך! לוקחים אותך למשפט!!! אתה לא מפחד??? אתה לא רועד מפחד?

דנים אותך על הכל!!! הכל זה אומר כמה תורה תקבל בשנה הבאה! כמה סייעתא דשמיא בלימוד, כמה חידושים תחדש, כמה שטייגען וברען יהיו לך, כמה התמדה, כמה מתיקות בלימוד, כמה מפריעים בלימוד יהיו לך, כמה פרנסה, כמה צער, כמה משברי נפש, כמה שמחת הנפש, הכל!!! כל מה שיש לך עכשיו – נגמר!!! עכשיו יש חלוקה חדשה! בודקים אותך טוב טוב אם מגיע לך או לא, האם אתה בטוח שמגיע לך שאתה יושב כ"כ רגוע? תתעורר תתעורר קום כבר משנתך, אתה הרי בסכנה נוראה!

דוד המלך אומר (תהלים קיט כ), 'סִמַּר מִפִּתְחֶיךָ בְּשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי'. יש ממה לפחד! כן, יש ממה לפחד!!! אתה! כן כן זה אתה. (אל תסתובב אחורה. זה אתה!). אתה הרי בזבזת את כל אוצרות המלך שנתן בידך.

אתה בוגד! הקב"ה נותן לך בכל רגע, כולל הרגע הזה שאתה קורא. גוף בריא, עיניים תקינות, אזניים, ידיים, רגלים, אף, פה, שיניים ללא כאבים ב"ה, לב בריא, ריאות, כליות תקינות, כבד, קיבה, לבלב, חוט שדרה ועוד ועוד ועוד... הכל תקין ועובד ב"ה. (אתה הרי יודע מה קורה לאחד שחסר לו רק "עצם קטנה" מחוט השדרה).

הקב"ה נותן לך אוויר לנשום, אוכל, אשה, ילדים, פרנסה, כולל – ישיבה, חברותא, משפחה, עבודה לאשה, וכו' וכו', הקב"ה

האם אתה לא מבין שאתה, כן זה אתה! תקבל על כל עבירה דרבנן הכי קטנה עונש מרממות עצום וקשה וכואב הרבה הרבה הרבה יותר מכל מה שפורט לעיל! כל היסורים של כל העוה"ז, המחלות רח"ל, השכול, היתמות, הסבל, הצער והבכיות.

כמה אנשים נדרסו. נפצעו בתאונות. בשנה שעברה כמה אנשים טבעו. רח"ל, סובלים יסורים נוראים שאי אפשר אפילו להכיר אותם. מפחיד.

כל השואות, המשרפות, המשחטות, והאנקוזיציות שהיו מתחילת הבריאה ועד עכשיו, כל הסבל והצער הנ"ל אם נרכזם ביחד לא יגיעו לרגע, רגע! כן כן, רגע אחד בגיהנם שאתה תקבל על כל עבירה דרבנן הכי קטנה שעברת!!!

וכל זה כמובן ללא תשובה. כמו שכבר דיברנו לעיל – זאת דכ"א ושפל רוח. אבל צריך להתעורר כבר ולעשות תשובה! לזוז, לזוז, ולחזור בתשובה!!!

תפסיק לישון! אל תשאר אדיש, רגוע ושאנן! משפט. יש ממה לפחד!!

כמה אנשים בשנה האחרונה היו עמנו, פה ממש לידינו הם הסתובבו, פתאום נעלמו!!! במחלות פתאומיות ומהירות רח"ל!!! בשריפות, בטביעות, בתאונות, בדום לב רח"ל וכו' וכו' ברגע של אמת עם יד על הלב, תסתכל לעצמך בעיניים ותענה בכנות, יש לך ביטוח שלך זה לא יקרה???

אז למה אתה לא מפחד? למה אתה נרדם? 'עורו עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחזרו בתשובה [וזכרו בוראכם]!! כי אם תתעורר, ותראה את כל מה שפורט לעיל מול העיניים חי ומוחשי, תגלה את האמת, תזדעזע, תילחץ, תזוז קצת, תקבל קבלות, ותשתנה לטובה, ואז תזכה במשפט!

אל תשכח שמדברים כאן על המשפט שלך! כן, שלך! לא מדברים על מישהו אחר, מדברים עליך! האם כעת אתה "קצת" מבין ממה דוד המלך 'סמר? דוד המלך ממש סמר. מרוב פחד גדול, שערותיו עמדו כמה מסמרים.

וממה ר' ישראל סלנטר רעד? וכן שאר גדולי ישראל? על חטאים קטנטנים, שאין לנו כלל מושג בהם. ואנחנו מלאי החטאים, לא רוצים להתעורר. ישנים טוב, "אומרים" סליחות... ובראש השנה מנגנים פיוטים, משווים בין החזנים [מי יודע להתפלל טוב ומי לא יודע, מי אומר נכון ומי לא אומר נכון], תפוח בדבש – שנה טובה וכו', ולא שמים לב שעכשיו ממש שופטים אותנו. 'שובה ישראל עד יי אלהיך כי כשלת בעונך. קחו עמכם דברים ושובו אל יי' [הושע יד, ב-ג].

זוהי מטרת ומגמת עשרת ימי התשובה. אפשר, וצריך להשתנות.

דברי הכיבושין הללו דלעיל, הנוקבים ויורדים עד חללו של-לב, נכתבו בזמננו וכדמוכח מהסגנון, על ידי תלמיד חכם וצדיק שאינני יודע מיהו, אבל הדברים מדברים בעד עצמם שממקורות קדושים יהלכו, ירבו כמותו בישראל.

זה בגליון מספר שבע, שיצא לאור על ידי תנועת המוסר נובהרדוק ת.ד. 142 בני ברק, בחודש אלול ה'תשע"ב ונתגלגל לידי מן השמים.

הקראתי זאת בכלל הדרשה בהטעמה מיוחדת, לפני התקיעות ביו"ט ראשון דראש השנה כאן בבית המדרש פעולת צדיק, והקהל געה בבכיה. התבטאו אח"כ שעוד לא היה ראש השנה כזה. ביקשו העתק, ונתתי. [לפניכן הבאתי את דברי המטה אפרים שהועתקו גם בכף החיים סימן תקפ"א סק"י, שאם הדורש הוא אז הוא שום בעל פה, יתן את קולו בבכי

המחובר לענף במין קליפה שהיא בסופו של גידול האתרוג תיהפך לעוקץ.

ברוב הפעמים הפיטם נופל כבר כשהאתרוג בגודל קטן מאוד, וזה מחולשת הפיטם, ויש פעמים שהפיטם נופל אח"כ, או מעצמו או מכח מכה.

האתרוג מתרחב אם נותנים לו הרבה מים, וממילא נושר הפיטם. ואם מצמצמים לו במים, הוא צמוק ויכול לתפוס את הפיטם, כמ"ש בס"ד בבארות יצחק כרך ד' דף קס"ה ד"ה ומכל מקום.

אותן פיטמות שהן חזקות נשארות על האתרוג, ואלו הם הפיטמים שאנו רואים באתרוגים.

עד לפני זמן מסויים היו שאמרו שפיטם הנשאר על האתרוג הוא סימן לאתרוג המורכב. הסיבה לזה היא כי ההרכבה עם לימון מחזקת את האתרוג, וממילא כיון שהוא מורכב אתו, הוא תופס את הפיטם בחזקה. אך בזמן האחרון מצאו חומר המוזרק לפיטם בעודו בפרח, שנותן לו הכח להמשיך לגדול מבלי שיפול, גם באתרוג שבודאי אינו מורכב.

בפוסקים ובמפרשים הראשונים יש נדון רחב בזה, ובשלחן ערוך [סימן תרמח סעיף ז] נפסק כי אם ניטל הפיטם פסול בזה"ל, ניטל דדו, והוא הראש הקטן ששושנתו בו, פסול. נשאלת השאלה, עד כמה ניטל הפיטם בכדי שיהיה פסול, כי יש מצב שנשברה השושנתא בלבד, ויש אפשרות שיישבר חצי או שלושת רבעי חלקים מהעץ. ואפשר גם לתאר שבר עד שנהיה שווה לאתרוג. ולמעשה נאמרו בזה כמה וכמה דעות.

רק נקדים שלעניין דינא לא משנה כיצד ניטל הפיטם, בסכין או ביד ובכל כיו"ב, אם ניטל יותר משיעורו, הוא נפסל.

יש אומרים [הר"ן הרמ"א והט"ז] שלא נפסל האתרוג אלא אם ניטל כולו עד שלא נשאר

וישמעו אחיו העברים ויתנו לב בהרהורי תשובה ובוזה יהיה זוכה ומזכה את אחיו עמו ותעל שועתם ותקיעתם השמימה].

שאר הגליונות שלהם לא הגיעו לידי, ומסתמא ישנם שם דברי התעוררות נוספים כיוצא בזה, אך לא הצלחתי להשיגם. מי שיודע ויוכל להעבירם לידינו, ברוך יהיה, וזכות הרבים תלויה בו.

הכרעת מרן שליט"א לגבי אתרוגים תימניים אשר בשנה זו גדלו עם פיטם, וחובת הזהירות בקניית אתרוג תימני השנה.

מכיון שהזמן קצר, נסיים כאן כעת במה שנוגע אלינו הלכה למעשה, בקשר לאתרוגים התימניים השנה.

השנה יש בעיא קטנה עם האתרוגים. בדרך כלל אין לאתרוגים התימניים פיטם, לא מפני שמעיקרא לא גודל הפיטם, אלא שהוא נושר כשהוא קטן, כי בתוך כדי הגדילה אין לו כח להחזיק את הפיטם עד שהוא נושר, ובס"ד נסביר זאת כעת.

בספר כשרות ארבעת המינים ולהרי"מ שטרן, האתרוג סימן ג, דף קפד] כתב על כך בזה"ל, הפיטם הוא הדיד היוצא מן האתרוג בראשו. למרות שבאתרוג שאני אוחו בידי כעת אין פיטם, השנה תראו כי בהרבה אתרוגים תימניים יש פיטם.

וכך הוא כתב, כדי לבאר את ההלכה, יש לבאר תחילה תהליך גידולו של הפיטם. הרי תהליך גידולו של הפיטם הוא כך. בענף האתרוג יש פרחים שנפתחים, בתוכם עלים צהובים, והעלה הצהוב המרכזי נעשה לפיטם. תחילת גידולו של האתרוג הוא מהפיטם המורכב משושנתא ודד. השושנתא היא החלק העליון הנקרא 'כותרת', ומתחתיו נמצא הדיד. ואח"כ ממשיך לגדול בשר גוף האתרוג,

מכה, כשר, ונחשב כאילו לא גדל מעולם. ואפילו נפל הפיטם אחרי שהאתרוג הגיע לגמר פרי לגבי תרומות ומעשרות. צריך לקחת אתרוג שיש לו גומא במקום הפיטם, והיא המוכיחה שלא נפל הפיטם מסיבה חיצונית.

בספר חזון עובדיה [הלכות אתרוג] האריך בנושא זה, והביא את חילוקי הדעות האמורות לעיל. כי מהגהת הרמ"א על השו"ע [שם] ניתן להבין שאין פיסול בחסרון הפיטם, שכן הוא כותב כי ברוב אתרוגיהם אין פיטם כלל, ואין בכך פיסול כיון שמתחילת גידולו זה כך. וכמה פוסקים דנו מזה, אולי יש לחלק כי דוקא האתרוגים במדינות הרמ"א היו כשרים, כיון שמתחילת ברייתם זה כך, אבל באתרוגים שהיו להם פיטם שנפל במשך הגידול, אולי יהיה פסול. ויש שצידדו לומר, כי נפילה בדרך הגדילה, ואפילו אם הוא נשר בהיות האתרוג בגודל אגוז אינו פסול, משום שהוא נושר מעצמו ולא מחמת שבירה חיצונית, ונחשב כנפל מתחילת גידולו שהתיר הרמ"א.

אומר החזון עובדיה במסקנתו בעניין חסרון הפיטם כי יש ספק ספיקא בנדון דידן, ויש להכשיר. כיון שיש ספק מתי נפל הפיטם, ויש גם דעות בראשונים שניטל הפיטם הפסול הוא בניטל העוקץ, דהיינו בחלק המחובר לעץ, ולדעתם אפילו ניטל כל הפיטם כשר.

[אגב, דבריהם מובנים מסברא, כי יניקת האתרוג מהעץ היא באמצעות העוקץ, שהוא שומר אותו. וכשניטל אותו עוקץ, אזי ניטלת חיותו, והוא מתקלקל או נרקב. ואכן אפילו בפירות אחרים משאירים את אותו עוקץ עד אכילתו, ומובן שזה בשביל חיותו, ולא רק בגלל ההלכה].

וממילא טוען החזון עובדיה, כי אפילו שדעת השלחן בהדיא שהאתרוג נפסל בכך, וכך יש שמדייקים בשיטת הרמב"ם, עכ"פ מידי מחלוקת לא יצאנו. וכיון שיש מחלוקת בזה,

בו כלום, והיינו שהוא לא נפסל רק בניטלה השושנתא, שזה יותר פשוט, ואפילו רוב הדד ניטל, אלא שניטל גם החלק הפנימי. ובלא זה, לא נפסל האתרוג. ובמלים אחרות, הפסול הוא דוקא אם נשארה גומא במקום הפיטם, אבל אם נשאר מהפיטם, ואפילו מעט, הוא כשר.

דעת הבית יוסף הלבוש והמגן אברהם, וכן נוטה דעת מהרי"ץ, להחמיר יותר. כלומר שהפסול הוא אפילו בנפל חלק מהפיטם, ואין ההכשר אלא בנשאר מעט פיטם מעל האתרוג, דהיינו שאם נשאר מהפיטם בגובה שווה לאתרוג, הוא נפסל, ואינו כשר אלא בזמן שהפיטם עולה מעל גובה האתרוג. [כך הוא לשון הפוסקים. ולכאורה עיקר הכוונה לגובה הגומא, אף אם גובה האתרוג הוא יותר ממנה, וצ"ע. יב"ן]. כך הוא לפי הרבה פוסקים בביאור דעה זו, ומהרי"ץ מיקל יותר ואומר, כי אם הפיטם שווה לגובה האתרוג הוא כשר, ואינו נפסל אלא אם ניטל מהפיטם גם מן החלק הפנימי מתחת גובה האתרוג.

והכף החיים מחמיר לגמרי כפי השיטות שאומרים שפיסול ניטל הפיטם הוא אפילו אם ניטל בכל שהוא, באתרוגים שהפיטם שלהם בשרי, דהיינו שהפיטם שלהם ירוק, ולא באתרוגים שפיטמתם בגוון חום, שם אפשר להקל יותר.

אמנם, בספר כשרות ארבעת המינים [שם בדף קפז] דוחה זאת, וכתב להקל בזה, ולנקוט כפי דעת רוב הפוסקים [שהיא השיטה הממוצעת דלעיל] שבשביל להכשיר את האתרוג יש לבדוק שנשאר מעט פיטם מעל גובה האתרוג. העניין למעשה הוא שצריכים לראות שבחלק הפנימי נשאר מעט מהדד, וקצת יותר מגובה האתרוג, ובלי זה האתרוג פסול. וכן נוטה דעת שאר פוסקי זמננו.

וז"ל שם, אם רואה אתרוג בלא פיטם, אם נפל הפיטם בעודו על העץ, כל שלא נפל מכח

הסיבה לכך היא כי הם לא הכירו מציאות כזו, מפני שהידוע להם היה או שהפיטס נופל בתחילת הגידול ממש, או שהוא נופל בגלל מכה וכיו"ב, והם לא הכירו מציאות של נפילת פיטס מאליו באמצע הגידול. ולפי הסברא שהם נתנו לטעמם של 'דרך גדילתו', נמצא שגם נפילת הפיטס מאליו באמצע הגידול כשר. ויעויין שם באריכות ראיות רבות ליסוד היתר זה, ואפשר לומר בהחלט כי ההיתר הוא חלק ומרווח, ואין בזה פקפוק.

אמנם כל זה היה טוב ונכון בשנים עברו. השנה באתרוג התימני ישנם פרדסים אשר שבעים אחוזים מאתרוגיהם גדלו עם פיטס [יש אתרוגים שם, שכנראה הפיטמא נפלה ונשברה באמצע הנסיעה, או מאיזו סיבה שלא בכוונה, ועכ"פ אחר הקטיפה]. הסיבה לכך היא מפני שהם שינו את הריסוס הרגיל, לא עשו את הריסוס המקובל, וחומר הריסוס החדש שימר את הפיטמא. אנו היינו עלולים לחשוב כי לכאורה אדרבה, אולי זה טוב. הבעיא היא שהפיטמא הזאת חלשה מאד, ונופלת בקלות.

הערה מהקהל: זה באתרוגי כלף ושדיאור. לכן לבד ממה שצריכים לזהר שלא יפול עכשיו הפיטס, יש לחשוש כי הרבה אתרוגים שיגיעו לציבור בלי פיטמא, לא יידעו הקונים שהיה באתרוג פיטמא והיא נפלה בדרך, ולא מכח הגידול. או בנתיים, לפני הקנייה. גם באתרוגים אלו שלפניי, בא אלי תלמיד חכם חשוב להראות לי אתרוג תימני עם פיטמא, ותוך כדי שהוא מוציא אותו להראות לי, נשרה לו הפיטמא... [ניתן לראות שהפיטמא שבורה ממש]. ורואים שהפיטמא תפוסה מאד בחלישות. לכן צריכים לבדוק זאת היטב.

אני חושש גם שיש פיטמים ששברו אותם המוכרים בכוונה כי ידעו שזה לא ילך בשוק. לא יקנו אותם. ולצערי נודע לי כעת דבר חדש ממגדל אחד בצפון, שהוא שובר את אותם

ויש גם חסרון ידיעה מתי נפלה פיטמת האתרוג, מכשירים אותו מפני ספק ספיקא.

ובסוף התשובה שם [דף רסו] הוא כתב להכשיר במיוחד לגבי האתרוג התימני בזה"ל, עכ"פ לפי מה שנמסר לי מפני יודעי דבר, כי הזן של האתרוגים שלנו היום, שרובם ככולם הם מהזרעים שהביאו לנו אחינו יוצאי תימן, אין להם פיטמא מתחילת ברייתם. ואם כן, כשרים הם בלי שום פקפוק. ע"כ.

החזון עובדיה טוען שאין צורך להגיע להקל בהם מטעם ספק ספיקא באתרוגינו [דהיינו האתרוגים התימניים, וקרא להם 'אתרוגים שלנו', לפי שכיום גם הם משתמשים באתרוגים תימניים], כי נודע לו שהם נעדרי פיטמא מתחילת ברייתם, ואין בהם מעתה שום פקפוק ודוחק, כי אם מתחילת בריית האתרוג הוא היה בלי פיטס, הרי לפי כל הפוסקים האתרוג כשר לכתחילה.

אבל הפלאופלא, כיכל הודעוהמכיר את גידול האתרוגים התימניים רואה ויודע שזה לא נכון, כי הפיטס קיים באתרוגים התימניים בתחילת גדילתו, והוא נושר מאליו במשך הגידול. ספר חזון עובדיה נדפס בשנת ה'תשס"ה, ואילו אני כבר כתבתי על כך בס"ד [מדף קסה] בתוספת בירורים ושקלא וטריא. והבאתי באריכות את כל שיטות הפוסקים בספר בארות יצחק שנדפס בשנת ה'תשד"מ, ובסופו של דבר הסברנו את ההיתר גם באתרוגים שלנו.

תמצית מה שכתבנו שם היא שגם אותם שאמרו 'מתחילת ברייתו דוקא, לא התכוונו לפסול את נפל הפיטס באמצע הגידול שפסול, אלא שגם הם נתכוונו לאסור דוקא אם הוא נפל על ידי מכה וכיו"ב, אבל גם הם מודים שאם נפל הפיטס בתוך כדי גידול האתרוג אין לפסלו, רק שהם לא הכירו מציאות כזו של נפילת פיטס באמצע הגידול.

אתרוגים שגדלו עם פיטם, לפני הקטיפה, כי חשב שאז כשר, העיקר לא אחרי הקטיפה. הוא לא הבין שרק אם נושר מעצמו זה כשר, מפני שזו דרך גדילתו.

ולעניין מעשה, אם קונים אתרוג עם פיטם זה מצוין, ואין בזה חשש הרכבה כלל, כיון שכבר הקדמתי שגדילת הפיטם הוא בעיקבות חומר הריסוס המיוחד. גם בשנים שעברו ידעו המומחים כי אפשר לגדל אתרוג תימני עם פיטם, אבל כיון שהציבור התרגל שאתרוג תימני הוא בלי פיטם, הם לא ראו צורך לגדל כך, ואדרבה.

אבל, מי שלוקח אתרוג בלי פיטם, עליו לוודא תחילה שאין סימני שבירה בפיטמא [כמו שנראים סימני השבירה באתרוג שלפניי], אפשר להבחין. וגם אם יש גומא, לראות שנשאר שם שבור או חוס, ולא ירוק. אם זה ירוק, סימן שלא נשבר אלא זה מקרוב. ואם יש בזה ספק, אך שאולי יש על מי לסמוך, אך ודאי שאתרוג זה אינו מהודר. לכן תשתדלו לקחת אתרוג נוסף, ואפילו אתרוג עם שאלות של חזויות.

לפעמים אנשים חושבים שישנם פיסולים מצד ההלכה באתרוג, אבל לפי האמת משורת הדין וההלכה אין בכך חשש. אמנם חומרת חסר חשובה לנו יותר. כשנפלה הפיטמא, יש אומרים שהפיסול מצד חסר, ויש אומרים שהפיסול מצד הדר. ואם זה מצד הדר (כיעויין במאמר מרדכי סק"ו וביכורי יעקב ס"ק כ"ג), אפילו בנפל כל שהוא מהפיטם והשושנתא פסול. מעיקר הדין מספיק שיישאר לפחות מעט מהפיטמא, קצת בגובה, אבל יש מחמירים אפילו בזה.

לכן ראוי להקפיד על מה שאמרנו. או לקחת אתרוג רגיל ללא פיטם, בתנאי שיש במקום הפיטם גומא. וצריכים לבחון היטב שהיא

יבשה, בכדי להיות בטוחים שהפיטם נפל מעצמו בזמן הגידול. וכל אחד יעשה לעצמו את החשבון, שלא יצא מכשול ותקלה מתחת ידינו. הרי נטילת אתרוג ביום הראשון הוא דאורייתא, וצריכים להיזהר בזה. אבל מהיום השני ואילך כשר החסר, ואנו מכשירים מאז אפילו בפיסולים משום הדר, כגון חזויות, דלא כהרמ"א.. לכן מחול המועד אפשר להקל בזה יותר.

הערת הרב שילה יגאלי שליט"א: אצלנו בס"ד בשני מטעי הפרדסים [במושב אחיהוד, וחיבת ציון] שבהכשר 'פעולת צדיק', בדרך כלל אין פיטם, לא בפרדסים ולא בנקודות המכירה. הריסוס שנעשה בהם הוא הריסוס הרגיל, ואני עצמי ראיתי את פטמות האתרוג נופלות בעוד שהאתרוגים הקטנים גדלים על העץ. אפשר להתקשר אליי לקבל מידע בעניין [בטלפון 05042140741].

תיכתבו כולכם בספר מחילה וסליחה וכפרה אבי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ,

או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.

פרטים בטלפון: 050-4140741